

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

David Jordanov

Škola a domácí násilí

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně jsem použil prameny a literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Soběchleběch dne 15. března 2013

.....

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu mé práce, Mgr. Tomáši Kadlecovi, a to nejen za jeho přístup a ochotu, ale také za jeho rady, které mi poskytl při zpracování bakalářské práce. Rovněž však musím poděkovat lidem, kteří jsou mi nejbližší, tedy mé rodině, dceři Julii a Karolíně, ale zejména mé manželce Pavlíně Jordanové, která pro mě byla, je a vždy bude oporou a která mě vždy dokáže dobít energií a odhodláním pro dosažení vytyčených cílů.

Obsah

Úvod	6
1 Násilí a agrese	7
1.1 Násilí ve společenství lidí	7
1.2 Člověk a agrese.....	13
2 Domácí násilí	14
2.1 Násilí v rodině.....	14
2.1.1 Definice domácího násilí	16
2.1.2 Znaky domácího násilí.....	16
2.1.3 Formy domácího násilí	17
2.1.4 Právní úprava domácího násilí v ČR	18
2.1.5 Pilíře zabezpečující ochranu ohrožené osoby.....	19
2.2 Dítě jako svědek a oběť domácího násilí.....	20
2.2.1 Dítě jako svědek domácího násilí	20
2.2.2 Dítě jako oběť domácího násilí.....	22
2.2.3 Dopady domácího násilí na děti	24
2.3 Škola a domácí násilí	26
2.3.1 Definice školy	26
2.3.2 Prevence.....	27
2.3.3 Školská legislativa a dokumenty ve vztahu k otázce domácího násilí	27
2.3.4 Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014	30
2.3.5 Národní strategie prevence násilí na dětech v České republice na období 2008 – 2018	33
2.3.6 Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012.....	35
2.3.7 Poradenské služby ve školách a školských zařízeních	36
2.3.8 Bezpečnostní plán školy	40
2.3.9 Učitel a domácí násilí	42
2.3.10 Role učitele při pomoci oběti domácího násilí	43
2.3.11 Učitel a možnosti prevence ve třídě mladších žáků.....	46
2.3.12 Učitel a možnosti prevence ve třídě starších žáků – teenagerů	47

2.3.13 Význam preventivní práce učitele s dětmi.....	47
3 Domácí násilí ve statistice	48
4 Závěr	50
Použité zkratky:	54
Použitá literatura a zdroje:	55
Seznam příloh:	61
Příloha č. 1	62
Příloha č. 2	63
Příloha č. 3	64
Příloha č. 4	65
Příloha č. 5	66
ANOTACE	67

Úvod

Na úvod této bakalářské práce s názvem Škola a domácí násilí mi přijde vhodné vysvětlit, proč zpracovávat právě téma tohoto názvu. Vždyť téma domácí násilí je v současné době v české společnosti již tolikrát zmiňované, že snad již každý ví, o co vlastně jde. V české republice se tomuto problému věnuje několik neziskových organizací, orgánů státní správy, samosprávy a dalších institucí, které se snaží toto téma medializovat a tím i patřičně zviditelnit tak, aby byla informovanost obyvatel v české republice pokud možno co největší a tím se logicky předcházelo právě událostem mající znaky domácího násilí. Jako policista jsem seznámen s činností a postupy, které v této otázce koná policie, dokážu říci, jak působí intervenční centra, a jak zpravidla konají soudy. Shlédl jsem několik prací a publikací, které se věnují této problematice ať už v otázce obětí domácího násilí jako celku, otázce násilné osoby, otázkách ohrožených osob, včetně dětských obětí, ale jako studenta učitelského oboru vzdělávání mě zaujal samotný vztah školy k otázce domácího násilí.

Cílem této práce je tedy popsat, jak se škola jako instituce staví k otázce domácího násilí, zejména zda je tato problematika implementována do její činnosti a to nejen v rovině zákonných norem, ale i v rovině metodik a dále, jak pedagogičtí pracovníci postupují nebo by postupovat měli při zjištění, že dítě docházející do školy se setkalo či je zasaženo právě domácím násilím.

Vzhledem k tomu, že práce nemá výzkumnou část, zaměřil jsem se pro zdůraznění důležitosti postoje školy k otázce domácího násilí na analýzu sekundárních dat a to ve formě statických výstupů k domácímu násilí, které evidují jednak složky Policie České republiky a jednak Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s.

V prvních kapitole práce se věnuji otázce násilí a agresivity obecně. Obzvláště, aby bylo zdůrazněno, proč se vlastně jedná o společensky nežádoucí jev. Dále je věnována pozornost násilí v rodině v obecné rovině a následně samotnému domácímu násilí. Zde přiblížím krátce jeho znaky, formy, ale i legislativu ve vztahu k domácímu násilí s charakteristikou tří současných pilířů zabezpečující ochranu ohrožené osoby.

Následuje podkapitola, která se věnuje dětem jako svědkům a obětem domácího násilí s vymezením jeho projevů, podle kterých by právě bylo možné rozeznat fakt, že dítě se s domácím násilím setkalo.

Třetí nejobsáhlejší podkapitola této práce charakterizuje, jak se škola jako instituce staví či nestaví k problematice domácího násilí. Kapitola sleduje, zda ve školství existují

potřebné plány k identifikaci domácího násilí u dětí, a zda jsou tyto dokumenty schopny pedagogům poskytnout dostatečné informace právě proto, aby mohli rozpoznat znaky domácího násilí na dětech a adekvátně na situaci reagovat.

Ve třetí kapitole jsou shrnuty statistické výstupy Policie České republiky a Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s. do takového souhrnu, aby poskytovali ucelený obraz o současném stavu této problematice. Zejména je věnována pozornost statistickým zjištěním o počtu přítomnosti dětí u domácího násilí, čímž jen chci zdůraznit důležitost pracovníků školy při odhalování a intervenci v případech domácího násilí.

V závěru jsou pak shrnuty nejdůležitější zjištění této práce a postoj autora k této problematice.

1 Násilí a agrese

1.1 Násilí ve společenství lidí

S násilím se setkává lidstvo odnepaměti a bohužel zejména 20. století lze označit jako století, které se v lidských dějinách zapsalo nesmazatelně právě kvůli násilí. Stačí připomenout dvě světové války, ale i další konflikty mezi státy či národy např. Vietnam, Korea, Jugoslávie atd., dá se říci, že násilí se nevyhnulo žádnému z kontinentů. Patří sem však i konflikty náboženské, různé sociální nepokoje, ale i takové formy, které se dotýkají jednotlivců či malých skupin lidí, jako například nejružnější formy skrytého násilí, domácího násilí či stalkingu. Není pochyb, že s násilím se setkáváme denně a to ať již vlivem médií nebo osobními prožitky, vždyť neustále jsme svědky kriminality násilné, kriminality, kterou páchá mládež, ale i mohou zde být zahrnuty i každodenní konflikty se sousedy, náhodnými lidmi a bohužel právě i v rodině. (Ondrejko, 2009, s. 125-127)

V tomto směru nezbývá než souhlasit, protože jako policista sloužící již 13 let si nemůžu nevšimnout zejména zvyšující se míry násilí a agrese mezi občany. Nejvíce z mého pohledu je to patrné právě na mládeži. Ondrejko (2009) ve svém díle rovněž zmiňuje vliv jiných kultur a etnik na míru násilí, přičemž zároveň se dá říci, že je obezřetný ve vztahu k rasizmu nebo xenofobii. Tomu se není co divit, protože toto je otázka velmi ožehavá a hovořím o ni proto, že například v místě mého působení je patrný v posledním roce nárůst tzv. gangů zejména mladistvých Romů. Tyto skupiny stojí za několika nejen krádežemi, ale hlavně loupežemi, tedy skutky, kde je ke spáchání potřeba použít násilí. Každé zveřejnění

případu, ve kterém je především uvedeno, že se jedná o Romy, může mít z bezpečnostního hlediska velmi negativní následky, od protiřimských nálad až po pochody nejrůznějších extrémistických uskupení apod.

Násilí lze jednoznačně považovat za společensky nežádoucí jev a všeobecně je chápáno jako použití nejen fyzického, ale i psychického nátlaku vůči lidem. Vznik a následky násilí jsou spojené zejména s emocemi a to i při jeho analýze právě proto, že jsme jim každodenně ovlivněni. Významný podíl na tomto stavu má zajisté také **současný stav společnosti**, pro který jsou nyní typické prvky anómie, zejména v kontextu neustálých sociálních změn a zlomů, ke kterým napříč kontinenty dochází. Také jsou to **negativní vlivy globalizačních procesů**, neboť v současné době je téměř nemožné, aby byl kulturní a hospodářský vývoj společnosti jednoho státu izolován od vlivů nejen sousedících společností. To znamená, že právě v tom negativním smyslu dochází k importování jak odlišných kulturních vzorců, tak zločinu. Dalším faktorem jsou také procesy **socializace**, kam můžeme zařadit právě problémy spojené s výchovou, včetně níže popisovaného fenoménu domácího násilí. Nezanedbatelný vliv na současný stav násilí ve společnosti mají také **vědecké a výzkumné disciplíny** počínaje sociální patologií, přes sociologii kriminality až po kriminologii samotnou, protože to jsou disciplíny, jež mají své místo v objasňování těchto společensky nežádoucích jevů včetně hledání jejich příčin a hledání možností či způsobů, jak situaci kontrolovat nebo zdolát. Zvláštní postavení pak zde zaujímá stát a státní moc, která při překovávání sociálně patologických jevů smí mimo jiné použít i násilí či represe, zejména v podobě policie, státních zastupitelství či soudů, narozdíl od mimovládních nebo občanských sdružení, které se specializují především na prevenci, intervenci a následnou pomoc. (Ondřejkovič, 2009, s. 125-127)

Jelikož práce hovoří o vztahu školy k domácímu násilí, je vhodné zmínit mimo vývoj násilí obecně také vývoj a vnímání násilí na dětech, neboť jak uvádí Čírtková (2004, s. 249), dítě, které se stalo svědkem či obětí domácího násilí je v současné době považováno za dítě týrané a to ať už psychicky nebo fyzicky.

Jiří Dunovský zmiňuje, že v tomto významu je nutno uvést také pohled transkulturní a dějinný. Znamená to, že je na takové násilí nutno pohlížet i z hlediska místa, ale především času, kdy se takové násilí odehrává. Pro každé společenství bylo a i nyní je vnímání násilí na dětech rozdílné, zvláště do míry jeho tolerance. Z historického hlediska zmiňme např. vraždy dětí v antické Spartě, ale i samotný výchovný systém Sparty, především v tzv. Agelai, nebo ve starém Římě, kde byly děti házeny do řeky Tibery, ale i africké kmeny, které v období

krizí odkládaly nebo dokonce zabíjely své děti, někde byly zase pouštěny po vodě apod. (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., 1995, s. 23)

Také Ondrejko (2009, s. 127) uvádí, že pojem násilí je sice vždy aktuální, ale zároveň však zdůrazňuje, že na aktuálnost násilí je nutno pohlížet vždy v historické souvislosti, protože například fyzické tresty ať už ve vztahu k dětem nebo středověkému mučení trestanců v hladomorně a nejrůznějšímu mučícím technikám přijímala veřejnost jako něco samozřejmého a jen stěží bychom dnes pro takové praktiky našli porozumění.

Vždyť již od pravěku, přes středověké období až po vrcholný středověk je narozené dítě vnímáno asi ve stejné rovině jako dnes dítě, jenž je sotva počaté. Pokud šlo o hubení narozených dětí, tak pro pohled na tento čin lze v dnešní době hledat parafrázi např. v umělém přerušení těhotenství. Z historického pohledu lze postoj k násilí na dětech rozčlenit do několika kategorií mnohdy se kombinujících nebo časově se překrývajících. Jedná se o **ohrožení rodičů a rodiny**, zejména při otázce samotné existence nejen rodičů, ale i ostatních např. starších členů rodiny apod., hlavně v období nouze, hladu atd. Dalším takovým podnětem byl a v některých společnostech stále je **výběr pohlaví**, kde zejména ženské pohlaví bylo omezováno nejen patrně z důvodu socioekonomického, ale patrně i z určitého mínění o nadřazenosti mužského pohlaví. Také potřeba mužů pro války hrála zajisté významnou roli v eliminaci pohlaví narozených dětí. Neméně častou formou násilí na dětech a jejich zabíjení byla **pomsta**, zejména při válkách nebo jiných konfliktech byly vybíjeny hlavně děti nepřítele, aby se nemohl pomstít. Zde hrála roli hlavně tehdejší morálka a zvykové právo. Čtvrtou skupinou jsou **děti obětované**, například různým bohům, jako důkaz oddanosti nebo jejich usmíření, ale také při významných celospolečenských počinech jako před válečným tažením apod. Jako další důvod jmenujme hanbu a společenské odsouzení. Zde je patrný zejména společenský tlak a to, jak kupříkladu na matky osamělé, neprovdané, v sociální tísní, ale také na matky z bohatých nebo vysoce postavených rodin. Zde pak zmiňme institut tzv. tajných oddělení, kde byly děti porozeny a následně dány k adopci. Ve středověku a jeho klášterních útulcích stojí za uvedení tzv. torna, kde mohly být děti odloženy a tím byl dítěti zachráněn život. Důvodem zřízení však nebyla patrně ochrana dítěte, ale spíše naděje na spásu duše. Každopádně křesťanství a jeho pojetí dítěte jako samostatné lidské bytosti s lidskou duší, na kterou se tedy vztahuje i přikázání nezabiješ, nelze v tomto kontextu opominout. Posledním důvodem je znetvoření. Jedná se obzvláště o rituální praktiky různých společností. Tyto praktiky jsou charakteristické tím, že dítěti sice neberou život, ale značně jej handicapují zejména fyzicky. Může se jednat o nejrůznější

znetvoření genitálií, končetin, obličejů atd., byť se jedná o praktiky velmi bolestivé. Za zmínku stojí kupříkladu znetvoření krku dívek u některých afrických národů, případně z minulosti známá deformace nohou čínských dívek tzv. zlaté liliové či lotosové nohy. O to více je pak patrný posun zejména ve 20. století směrem k zájmu o dítě tedy pedocentrismu, umocněný nejen existencí Úmluvy o právech dítěte, ale také např. Dětským fondem OSN – UNICEF založeným v roce 1946, v našich poměrech Listinou základních práv a svobod, Zákonem o rodině, Zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a dalšími normami napříč jednotlivými resorty. (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., 1995, s. 25-33)

Z opačného úhlu pohledu a v současném období zmiňme např. země skandinávské, kde dítě požívá takové ochrany, že tělesné tresty jsou zde nejen formálně zakázané, ale i společností mravně a v některých případech i trestně odsuzované. Ovšem nejen v České republice, ale i dalších státech evropského kontinentu, Afriky a Asie jsou stále tělesné tresty užívány a tvoří součást výchovného působení na děti. Míra tohoto násilí se však i zde výrazně liší a je podmíněna zejména tím, jak jednotlivé národy, společnosti, tak i jednotlivá společenství, uskupení, vrstvy, ale především rodiny či jednotlivci ve vzájemných interakcích fungují, jaká je jejich hierarchie hodnot a jaký je jejich styl života. Hovoříme tedy o tom, že míra vnímání závažnosti násilí na dětech, ale obecně samozřejmě nejen na nich, je podmíněna jak makrosociálně, tak i mikrosociálně. (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., 1995, s. 23)

V těchto souvislostech hovoří také Matějček (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., 1995, s. 25-33), který po vzoru reformních představitelů pedagogiky hovoří o století dítěte. Dnešní společnost lze bezpochyby chápat jako pedocentrickou a dá se hovořit o tom, že tento přívlastek lze použít téměř u všech společností dnešního světa. Za nejvýznamnější počín minulého století je možné jednoznačně v tomto směru vyzdvihnout Úmluvu o právech dítěte, která byla přijata v New Yorku dne 20.11.1989. Je nezpochybnitelné, že dětství nikdy v minulosti nemělo takovou významovou hodnotu jako v období současném. Zájem o potřeby dětí, podmínky jejich života a vlastně o všechno, co se týká dětí, je patrný na všech úrovních společnosti, tedy od úrovně rodinné až po úroveň globální. Rovněž představy o utrpení dětí v důsledku válek, přírodních katastrof apod. jsou dnes velkými tématy a jednoznačně doléhají na lidské svědomí. Teprve při pohledu zpět, můžeme hodnotit a uvědomit si význam současného kulturního pokroku v tomto směru.

Bentovim (1998, s. 19-24) ve své publikaci za využití několika sociologických výzkumů popisuje, že rodina je jednoznačně institucí náchylnou k násilí více, než k řádné socializaci a rodinné péči. V tomto směru zmiňuje i jedenáct faktorů způsobujících onu

náchylnost, a které také rozdělují rodiny na ty, kde je násilí používáno „normálně“ a na rodiny, kde můžeme hovořit již o týrání a zneužívání. Prvně zmiňuje **faktor času**, neboť rodina spolu tráví většinu času, zejména toho volného. Čas strávený pospolu se sice bude lišit podle jednotlivých etap vývoje jedinců v rodině, ale platí, že čím více je rodina pospolu, tím je riziko konfliktu a následného násilí větší. Rovněž zmiňuje sociálně-ekonomické postavení rodiny, podmiňuje riziko vzniku násilí v rodinách. **Pestrost činností a zájmů** je dalším z uváděných faktorů, protože rodiny jsou spolu v daleko větší interakci, než činnosti jejich členů mimo rodinu. Rozdíl je také v uspokojování potřeb rodiny, tedy zda jsou uspokojovány potřeby dospělých, dětí resp. batolat, kojenců, nebo adolescentů apod. Třetím z faktorů je **míra intenzity prožívání** různých situací a vzájemných interakcí v rodině. Zejména vzájemná protichůdnost, kritičnost, vyhrožování a častější křik v rodinách, je typickým znakem rodiny, kde dochází k násilí či dokonce k týrání nebo zneužívání. Všechny tyto determinanty dokazují extrémní intenzitu prožívání. Existují i opačné typy rodin, kde se její členové vyhýbají vzájemné interakci, právě aby předešli konfliktům, ale v těchto rodinách chybí potom vzájemné vřelé působení či ovlivňování a dochází k vynucování tohoto působení, což je však také negativním a těžko zastavitelným jevem. V souvislosti s činností a působením člověka obecně dochází také k situacím, kdy dochází k vzájemným střetům. **Střetové situace** jsou také jedním z činitelů ovlivňující násilí v rodině. Zejména se jedná o nejrůznější rozpory v rodině, ať už o sledování televize nebo jiné činnosti, a je jedno jestli je to mezi dětmi stejného věku, různého věku nebo mezi dospělými či dospělými a dětmi, rozpory jsou prostě nevyhnutelné. Rodiny, které jsou považovány za rodiny, kde dochází k násilí ve všech formách, lze považovat za rodiny, kde se nedokáží vhodně vyrovnat s rozdíly v názorech a dochází k vynucování přijetí názoru silnějšího, přičemž prohřešky jsou často nepřiměřeně trestány. Dalším takovým činitelem je bezpochyby **právo ovlivňovat** členy rodiny, které se opět týká zejména silných jedinců v rodině. Zde mám na mysli také rodiče, kteří už ze své role vychovatelů další generace, mají působit na své potomky tak, aby dostáli svým závazkům vůči společnosti a podíleli se na socializaci nových členů společnosti. Samozřejmě i toto právo vede k řadě konfliktních situací, zejména mezi dětmi a dospělými. V rodinách, kde dochází k násilí, jsou zpravidla uplatňovány dva navzájem protichůdné a naprosto pro společnost nevhodné typy míry ovlivňování, které mají za následek negativní dopad jak na formování svědomí jedinců, tak např. na jejich intelektuální výkonnost či společenskou obratnost. Prvním typem je ovlivňování z pozice autoritářské, vyznačující se zneužíváním své moci, svého postavení, používající tvrdé metody a je zde patrná také

necitlivost k potřebám a schopnostem dětí. Druhým opačným typem je rodina, kde si zejména rodiče svých dětí nevšímají, nezajímají se o jejich potřeby, jsou k nim necitliví, nekladou na děti žádné nároky. Již výše nastíněný fakt, že rodina se skládá z různých věkových kategorií, naznačil, že dalším faktorem je právě **rozdíl nejen ve věku, ale i v pohlaví**. Právě tento faktor, tj. rozdílnost zejména názorů a postojů generací a mezi jednotlivými pohlavími, zvyšuje riziko konfliktu uvnitř rodiny. Jsou to právě patriarchální názory, kterými byl ovlivněn některý z rodičů, které vedou mnohdy k násilí v rodinách, tj. názor na postavení žen, dětí, které jsou nejčastějšími oběťmi násilí, týrání a zneužívání. Také **přisuzované role** patří mezi další činitele této problematiky. Zde zdůrazňuji zejména souvislost se vznikem rodiny a následnou vlastní rodinnou definicí přisuzovaných rolí. Obecně platí, že muž se podílí na stvoření dítěte a je otcem, zatímco žena, která dítě porodí je matkou. Jiná je situace, kdy si 17letý muž vezme 16letou ženu, matku jeho dítěte, neboť může se stát, že společnost na tento pár bude hledět jako by nebyly schopni naplnit poslání svých rodičovských rolí. Rovněž bude jiná situace, např. u rodin po rozvodu apod., kde je právě zřetelnější fakt nově se definujících vztahů a autority. Právě v těchto nově utvořených rodinách dochází často k násilí a to ať už domácímu násilí nebo násilí sexuálnímu či fyzickému, neboť toto riziko se zvyšuje u jedinců se sklony k násilí a jejich následnému obsazení pozice po rodiči, který odešel. Vzhledem k tomu, že dnešní moderní rodina je především soukromou institucí, která je schována před zraky a před kontrolou společnosti uvnitř svého prostředí, je **soukromí** osmým z ovlivňujících činitelů. Právě pravidla uvnitř rodiny a jejich význam nabývají obvykle v izolaci na důležitosti na úkor individuálních odlišností a potřeb. Typické např. pro rodiny, kde dochází k týrání, je, že dochází až k extrémní deformaci vnímání okamžiku vhodnosti dítě potrestat. Ve vztahu k rodinám, kde dochází k násilí, je potřeba zmínit i činitel spočívající v **nedobrovolném členství** v rodině. V této souvislosti lze shrnout, že stát z politického hlediska vnímá rodinu jako koherentní (soudržnou) exkluzivní organizaci a snaží se ji vést k tomu, aby se nespolehala příliš na stát, ale zejména na sebe, tedy své členy. Členství v rodině si lze mimo jiné tedy vyložit jednak jako právo něco od členů očekávat, ale také jako povinnost něco jim poskytnout. Právě z důvodů např. malé podpory státu mladým nebo osamělým matkám apod. se dostávají členové v rodinách, kde dochází k násilí do pasti osobní, právní, společenské, ale zejména materiální. Předposledním faktorem je **stres**, který provází rodinu neustále, ať už v důsledku neustálých změn či přechodů, jako např. narození dítěte, nezaměstnanost, nemoc, handicap, odchod na odpočinek, stárnutí a smrt. U rodin, kde dochází k násilí, je právě vysoká míra stresu typickým znakem. Jako poslední z těchto činitelů

je uváděna důkladná znalost minulosti. Každý člen v rodině má své silné a slabé stránky, oblíbené či méně oblíbené věci, má svá zranitelná místa, o kterých ví, nejvíce právě členové rodiny. U zdravě fungující rodiny jsou tyto znalosti využity k posílení vazeb mezi členy rodiny a k udržení dobrých vztahů. Naopak u rodin, kde dochází k násilí, jsou tyto znalosti využívány s úmyslem zranit, ublížit nebo jako startéry konfliktů.

1.2 Člověk a agrese

Mimo výše specifikované násilí, pak zmiňme krátce také agresi, která je jedním z mnoha motivů sociálního chování člověka. Jedná se však o pojem tolik diskutovaný, že její vymezení není jednoduché. (Nakonečný, 1999, s. 233) Fromm (1997, s. 189) vymezuje agresi jako „všechny činy, které působí nebo mají za cíl způsobit škodu druhé osobě, zvířeti nebo na neživém předmětu“.

Při přijetí definice dle Fromma (1997, s. 189-190) pak mohu agresi rozdělit na dva základní typy. Prvním typem je agrese biologicky adaptivní, tedy ta, která slouží životu. Tento typ je nazýván agresí neškodnou čili benigní. Druhým typem je pak agrese biologicky neadaptivní, jinak také agrese zlomyslná čili maligní. **Benigní agrese** je společná zvířatům i lidem a je vývojově programovaná, její charakter je obranný a jde tedy o reakci na ohrožení. Není spontánní, ale je vyvolaná na základě nějaké akce jiného subjektu, slouží k jeho eliminaci a to buď destrukcí, nebo odstraněním příčiny ohrožení životních zájmů. Naproti tomu **agrese maligní** je charakteru ryze destruktivního. Je charakteristická pouze pro člověka a je pro něj zároveň i biologicky škodlivá, neboť je to právě tento typ agrese, který narušuje sociální struktury. Tento typ agrese není podmíněn instinkty a jde o čistě lidský potenciál.

Nakonečný (1999, s. 233-238) uvádí, že existují dva druhy agrese. První je agrese vzteklá, pro kterou je charakteristické, že jejím cílem je poškodit a zničit předmět útoku. Je pro ni typická zloba a nepřátelství. Je reakcí na frustraci, je vrozená a má pudový základ. Druhá je instrumentální agrese, která je promyšlená. Jedná se často o afektivně chladnou agresi, jde o skrytý cíl hrozby, např. typický prostředek pro dosažení nějakého významného cíle, mocenské boje apod. Jedná se o naučený typ agrese. V těchto souvislostech pak zmiňuje, že člověk se především agresivnímu chování učí, tedy přebírá vzorce chování od ostatních členů společnosti, zejména svých nejbližších, tedy například rodičů. Právě rodiče mohou být ti, kteří tento model agresivního chování mohou upevňovat jednak svou tolerancí k agresi svého dítěte a jednak tím, že takové chování dokonce odměňují. Tento model vychází

z představy psychologie učení. Agresivní chování však může vyvolávat i nedostatek citů, zejména zkušenosti z ranného dětství a také aktuální frustrace jedince. V tomto případě, tedy hovoříme o modelu frustrace. Posledním takovým modelem je model pudový, kde je agrese chápána jako vrozená záležitost a je reakcí na podněty především ohrožujícího charakteru. V životě člověka je však agrese důležitá, zejména při prosazování vlastních, ovšem oprávněných zájmů. V případě agresivity nad tento rámec pak existují mechanismy zvláště státní moci, jak agresi eliminovat, zejména v rovině trestněprávní apod. Právě však při hrozbě trestu se u člověka projevuje tzv. útlum agrese, při kterém dochází k přenosu agrese na jiný objekt ať už živý nebo neživý. Zejména u vzteklé agrese si pak útočník nachází jakýkoliv objekt, kde by si mohl vybit svou agresi. Může mít podobu nejrůznějších předmětů (ničení předmětů, vandalismus apod.) nebo může být přenesena na lidi, na kohokoliv, kdo agresorovi přijde tzv. do rány, včetně jeho blízkých nevyjímaje. Právě zde může docházet k násilí v rodinách včetně toho domácího.

Násilí v rodinách má také své specifika, která jsou nastíněna v následující kapitole.

2 Domácí násilí

2.1 Násilí v rodině

Charakterizovat a učinit závěr o tom, co je domácí násilí a co není domácím násilím, je velmi obtížné, obzvlášť pro pozorovatele z něčího prostředí. Jak už samotný název vystihuje, násilí se odehrává v určitém vymezeném prostoru, kterým je zpravidla rodina nebo podobná instituce. Jiná je podoba a vývoj rodiny islámské, africké, japonské atd. Rodinu lze chápat jako základní jednotku každé ze společností, plní zároveň několik významných funkcí a to zejména funkci reprodukční, dále biologickou a společenskou. Zajisté je i významnou institucí v oblasti učení se rolím, různým sociálním dovednostem, rozvoji emocí a hodnotovému systému. Její nenahraditelnost spočívá také v systému utváření vazeb mezi členy rodiny. Největší smysluplnost rodiny je pak viděna zejména v péči o děti a jejich výchovu. Z hlediska stability a prosperity rodiny si však musíme uvědomit, že je pro ni důležité i okolí, tzn. je závislá na společnosti, se kterou ji pojí hlavně ekonomické a hospodářské aspekty, zaměstnanost, ale také sociální a zdravotní úroveň země. Domácí násilí nebo také násilí v rodině pak musíme o to více vnímat jako závažný patologický společenský jev, bohužel s vysokou mírou latencí, neboť stále se ve společnosti promítají

konstrukty silně ovlivňující názory na domácí násilí charakteru, že muž je živitel rodiny a ženě je automaticky přisouzena role pečovatelky atd., která automaticky má snášet rozhodnutí a chování manžela. Žena, která od rodiny z různých důvodů odejde, je pak kolikrát odsuzována, stejně jako děti, jejichž rodiče se rozvedli a ony se tak dostaly do horší společenské situace. (Vykopalová, 2011) Domácímu násilí respektive násilí v rodině se věnuje například i Anthony Giddens (1999, s. 177), který zmiňuje, že domov bývá často idealizován jako místo klidu a bezpečí, ale ve skutečnosti je to právě domov, který je nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti ve vztahu k násilí. Zmiňuje také, že například ve Velké Británii dochází statisticky daleko častěji k fyzickému napadení doma, než kupříkladu na ulici a i každá čtvrtá vražda se odehrává v kruhu rodinném.

O tom, že domácí násilí má významný podíl na trestné činnosti násilné, lze jen souhlasit a dá se toto tvrzení srovnat i s poměry v České republice. Vždyť jen podle posledních statistik Policie České republiky, bylo v roce 2011 provedeno celkem 1430 vykázání a v roce 2012 celkem 1405 vykázání právě ve vztahu pouze k domácímu násilí (Bílý kruh bezpečí, o.s. 2013). Jako příčiny vzniku násilí v rodině vidí Giddens (1999, s. 177) zejména v intenzitě emocí a blízkém vztahu mezi členy rodiny, v němž se často mísí láska a nenávist. Domácí hádky mohou velmi snadno vést k daleko většímu konfliktu, než v kterémkoli jiném sociálním konfliktu. Další příčinu vidí Giddens (1999, s. 177) v toleranci či dokonce schvalování násilí v rodině. Také uvádí, že jde obzvláště o záležitost mužů, i když nutno říci, že násilí vůči malým dětem a manželům se někdy dopouštějí i ženy.

Násilí jako takové, je jednání, které druhému působí bolest nebo jej poškodí a je přirozenou součástí života lidí, o čemž svědčí celé dějiny lidstva s jejich válkami. Změnou životních podmínek a kulturních hodnot se mění obraz chápání interpersonálního násilí především v rodině. Zejména děti jsou pak tímto násilím postiženy nejvíce a pro násilí v rodině zůstává charakteristický obraz tělesně týraného, hrubě zanedbávaného a sexuálně zneužívaného dítěte. (Vaníčková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 5)

Čírtková (2008a, s. 9) uvádí, že zprvu bylo násilí v rodinách vnímáno jako násilí, které se projevuje v rodinných nebo intimních vztazích mezi partnerem (mužem) a ženou. Studium a výzkum tohoto fenoménu však za poslední desetiletí značně pokročilo a v současné době lze konstatovat, že v roli oběti případů domácího násilí se nemusí vyskytovat nejen ženy, ale také zejména děti, senioři a právě také muži.

2.1.1 Definice domácího násilí

„Domácí násilí tedy není již synonymem pro partnerovo (mužovo) týrání ženy, ale je definováno jako opakované, dlouhodobé, a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, která vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.“ (Čírtková, 2008a, s. 9).

Jak už samotná definice pojmu napovídá, k tomu, aby byl vysloven závěr, že jde o domácí násilí, je potřeba splnění určitých znaků. Tyto znaky jsou definovány v následující podkapitole společně s dalšími způsoby (formami), kterými je domácí násilí páčáno.

2.1.2 Znaky domácího násilí

Vitoušová (Čírtková, Vitoušová a kol., 2007, s. 108-109) shrnuje, že znaky domácího násilí lze stručně vystihnout jako skutečnosti, které přispívají zvláště pomáhajícím profesionálům odlišit skutečné domácí násilí od permanentních hádek, sporů a tzv. italských domácností. Autorka zároveň uvádí následující čtyři znaky domácího násilí.

1. Opakování a dlouhodobost násilí, které znamená, že domácí násilí není jednorázovým incidentem, byť se závažnými následky. Hovoříme o tzv. násilí na pokračování, ale zmíněný jednorázový incident může být klidně projevem začínajícího domácího násilí.

2. Eskalace, tendence ke stupňování intenzity a četnosti násilí. Tento znak lze stručně vyjádřit tak, že nejprve jsou útoky vedeny proti lidské důstojnosti, které mají za cíl sociálně izolovat oběť a poté minimalizovat její sebevědomí a sebeúctu. Následně pak násilí eskaluje směrem útokům proti zdraví a k útokům proti životu.

3. Jasně a nezaměnitelné role aktérů lze považovat za klíčový znak pro rozpoznání domácího násilí. Vždy musí být alespoň jedna osoba týrána, tzv. musí být osobou ohroženou a na druhé straně musí stát osoba, která ubližuje, tj. je osobou násilnou. Čili násilí se nemůžou dopouštět obě strany rovnocenně nebo se v násilí střídat.

4. Místo je společná domácnost, privát. K násilí dochází v soukromí, za zavřenými dveřmi, v rodině, mezi jejími členy. Privát si s sebou osoby ve vztahu přenášejí i do jiných prostředí (rekreační chata, vozidlo, hotel apod.). (Čírtková, Vitoušová a kol., 2007, s. 108-109)

Obdobně jsou tyto znaky definovány i v metodické příručce pro policisty č. 1/2010, vydané ředitelem ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky, kde je v článku 1, písmeně a) uvedeno, že:

„Pro účely řešení incidentu se znaky domácího násilí (dále jen „incident“) se rozumí:

a) typickými znaky domácího násilí

1. přítomnost některé z forem násilí mezi osobami žijícími ve společném obydlí
2. dlouhodobost (cyklus násilí se opakuje: růst napětí – násilný incident – zklidnění)
3. jasné rozpoznatelné role (lze rozlišit násilnou a ohroženou osobu, vzájemné postavení je nerovné a role se v průběhu incidentu nemění)
4. nárůst intenzity násilí (lze pozorovat, že incidenty jsou častější a krutější nebo hrozí, že se tak stane).“ (Policie ČR, 2010 s. 1.).

2.1.3 Formy domácího násilí

Klátík (2008, s. 68-69) uvádí, že domácí násilí je sociálně patologický jev chování mezi partnery nebo v rodině, které spočívá ve fyzickém napadání, psychickém týrání, sexuálním zneužívání ať už jednotlivě nebo ve vzájemné kombinaci. Dále pak upřesňuje, že pokud jde o **fyzické násilí** jako formu domácího násilí, je relativně lehké odhalitelné a je možné ho identifikovat pomocí zjištěných patologických stop na těle oběti, ať už ve formě modřin, podlitin nebo zlomenin. Jako další formu uvádí **psychické násilí**, kam patří týrání citové, jako jsou nadávky, ponižování důstojnosti osoby, urážení, vyvolávání pocitu strachu, snižování pocitu sebevědomí oběti, vyvolání pocitů viny, ubližování oblíbeným věcem, či zvířatům oběti. Patří sem však i pasivní formy násilí, jako například nevšímání si oběti, záměrné nepochválení jejího zevnějšku, úspěchu, nezájem o oběť a nadřazenost. Další z forem je **násilí sociální**, mezi které můžeme zařadit zákazy pracovat, zákazy chodit do zaměstnání, zákazy navštěvovat nejrůznější kulturní akce apod. Patří sem však i násilná a nucená izolace od příslušníků rodiny, přátel, kamarádů nebo případně zákazy opouštět obydlí či studovat. Neméně závažná je také forma **ekonomického násilí** vyznačující se zejména bráněním či omezováním přístupu k penězům, zatajování výšky příjmů, opomíjení v rozhodování o ekonomických záležitostech, vysmívání se výši příjmu apod. V manželství však často dochází i k sexuálnímu násilí. Zde můžeme zahrnout všechny vynucené sexuální činy, nucení k různým praktikám, pornografii, sexuální obtěžování a podobně.

Z výše popsaných skutečností je zřejmé, že jde o společensky nežádoucí jev, který je v naší společnosti vnímán za hranici normality, a proto naše společnost využívá všech dostupných legálních prostředků, především v oblasti právního systému, aby takovému jednání buď předešla, nebo při jeho výskytu si s ním dokázala poradit, případně jej sankcionovat. Této problematice se věnuje následující podkapitola, která bude stručnou propedeutikou v oblasti práva ve vztahu k domácímu násilí.

2.1.4 Právní úprava domácího násilí v ČR

Problematika domácího násilí, se v českém právním systému dotýká několika odvětví práva. Jednak práva občanského, správního, ale i práva trestního a ústavního. Za odvětví ústavního práva můžeme zmínit Listinu základních práv a svobod a její článek 6, který zdůrazňuje právo na život a ochranu tohoto nároku. Dále článek 7, zmiňující nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zejména skutečnost, že nikdo nesmí být mučen nebo podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Ale také článek 9 a článek 10, které stanovují ochranu před nucenými pracemi a službami nebo právo na zachování lidské důstojnosti, cti a dobré pověsti. Další segmenty ve vztahu k domácímu násilí však najdeme napříč celou listinou, např. v otázce svobody pohybu a pobytu, svobody myšlení apod. (Česko, 1993). Ukotvení domácího násilí lze také hledat v mezinárodních předpisech, a to především v Evropské úmluvě o lidských právech a v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech.

Pokud jde o trestní zákoník, tj. zákon čis. 40/2009 Sb., účinný od 01.01.2010, tak ten samotný pojem domácího násilí jako trestného činu nezná, ale znaky domácího násilí nejlépe vystihují trestné činy Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle ust. 215a tr. zákoníku a Týrání osoby žijící ve společném obydlí podle ust. § 199 tr. zákoníku, případně Nebezpečné vyhrožování podle ust. § 353 tr. zákoníku nebo Nebezpečné pronásledování dle ust. § 354 tr. zákoníku (Česko, 2009).

Za průlom v otázce postihu a intervence domácího násilí je obecně považován zákon číslo 135/2006 Sb., ze dne 14.03.2006, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, a který se stal účinným k 01.01.2007 (Česko, 2006a). Tento zákon lze charakterizovat jako zákon, který stojí na třech vzájemně propojených pilířích.

2.1.5 Pilíře zabezpečující ochranu ohrožené osoby

Pilířem prvním je myšlen zásah represivních složek, zejména tedy Policie České republiky. Jejím úkolem je eliminace násilné osoby, tzn. zastavit probíhající násilí a ochránit ohroženou osobu před osobou násilnou. V této souvislosti je tedy využíván institut vykázání, k němuž je policista oprávněn na základě § 44 a násl. zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky. Vykázání trvá 10 dnů a spočívá v povinnosti vykázané osoby opustit obydlí a v následném zákazu vstupu do obydlí právě po dobu 10 dnů. Rovněž se v rozhodnutí vymezuje i prostor, na který se zákaz vztahuje. (Česko, 2008, s. 4095-4097; Anon, nedatováno, s. 23-25)

Druhým pilířem je možnost ohrožené osoby využití institutu předběžného opatření podle ust. § 76b zákona č. 99/1963Sb. občanského soudního řádu. Zde se naskýtá ohrožené osobě možnost prodloužit násilné osobě dobu vykázání a to na dobu jednoho měsíce s tím, že pokud bylo ve věci samotné zahájeno řízení, jako např. rozvod manželství, vypořádání společného jmění manželů apod., lze rozhodnutí soudu prodloužit až na dobu jednoho roku. Předběžné opatření však zanikne nejpozději uplynutím doby jednoho roku od okamžiku jeho nařízení. (Česko, 1963; Česko, 2006a; Anon, nedatováno, s. 23-25)

Posledním, třetím pilířem, který vznikl implementací zákona č. 135/2006 Sb., je vznik jednotlivých krajských intervenčních center. Jedná se tedy o 15 intervenčních center na území České republiky, které jsou zřízeny podle ust. § 60a zákona o sociálních službách č.108/2006Sb., které poskytují hlavně pomoc psychologickou, ale také pomoc v oblasti právní, oblasti sociální, pomoc ohroženým osobám a dále je jejich posláním koordinace spolupráce mezi orgány veřejné správy, tj. orgány sociálně-právní ochrany dětí, zdravotnickými zařízeními, soudy, státními zastupitelstvími a samozřejmě policií. (Česko, 2006b; Anon, nedatováno, s. 23-25)

Po tomto stručném úvodu z oblasti práva zmiňme, že významnou měrou se domácí násilí dotýká zejména dětí, které mohou vystupovat jednak jako svědci takového násilí, ale také jako jeho oběti. Proto dále věnuji pozornost právě dětem a jejich vztahu k domácímu násilí právě v návaznosti na to, v jakém se vyskytují postavení a jaké na ně má domácí násilí dopady.

2.2 Dítě jako svědek a oběť domácího násilí

V této části práce chci stručně a výstižně vystihnout základní charakteristiky situací, kdy se při domácím násilí dítě nachází jak v pozici svědka, tak v pozici oběti domácího násilí. Také bude věnována pozornost dopadům takového jednání na dítě a zejména znakům, které signalizují, že se něco takového v okolí dítěte děje, protože právě včasné rozpoznání takových signálů může velmi pomoci v intervenci té dané situace, hlavně směrem k dítěti. Je důležité vědět, jak zejména mladší děti reagují na tyto situace, neboť hlavně věk je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňující reakce dětí. Sám jsem se v profesním životě setkal s několika případy domácího násilí, ne však přímo při vykazání na místě skutky, ale v rámci dokumentace a objasňování trestné činnosti v této souvislosti. Měl jsem možnost se v jednom případě setkat s dívkou ve věku 11 let, která se jen při zmínce o svém otci, který byl násilnou osobou, začala nejprve brečet a poté až téměř hystericky, náhle přestala a již nepromluvila až do konce setkání. Také však pamatuji situaci, kdy přišla na naše oddělení matka s dcerou, která měla asi 14-15 let, oznámit týrání ze strany jejího manžela (nebyl otcem dívky) a při prověřování vyšlo najevo, že celá situace byla jen zinscenovaná, neboť došlo ve skutečnosti k jedné, jen slovní hádce, kde se řešil majetek, a záměrem ženy bylo dostat muže z bytu a opatřit si důkazy pro soud v řízení ve věci rozvodu. Nutno dodat, že smutný byl fakt, že takto jednala na radu své advokátka. Každopádně při výslechu dcery již bylo patrné, že nereaguje běžně svému věku, neboť slovní obraty, které používala, byly téměř identické s výpovědí matky a až příliš odborné po straně právní. Jednalo se o obraty typu, že nevlastní otec u ní opakovaně vzbudil důvodnou obavu o život nebo zdraví, jednoznačně jeho intenzita útoků se stupňuje apod. Právě proto je důležité při kontaktu s dětmi znát jejich možné reakce a vyhodnotit situaci pokud možno klidně s tzv. chladnou hlavou, což však neznamená laxně.

2.2.1 Dítě jako svědek domácího násilí

Zažít domácí násilí je velmi traumatizující událost pro dospělého člověka, natož pak pro dítě. Následky takové zkušenosti si dítě může nést celý život, neboť vidí násilí u osob nejbližších – svých rodičů. Také jsou více zranitelné a nemají takové možnosti, jak situaci řešit proti dospělým. (Bílý kruh bezpečí, o.s., nedatováno) Pokud budeme hovořit o dítěti jako svědku domácího násilí, je podstatné zdůraznit, že opakované vystavení dítěte domácímu násilí a jeho okolnostem vždy dítě traumatizuje, podobně jako jiné formy týrání nebo

zneužívání. Následky takového jednání pak dítě mohou postihnout jak v oblasti prožívání, tak v oblasti chování. (Dušková, nedatováno)

Děti, které se staly svědky domácího násilí, postihuje dle Čírtkové (2004, s. 249-250) dítě tzv. nepřímou viktimizací, čili dítě se stává nepřímou obětí takového jednání. Tyto děti, které jsou sekundárními oběťmi domácího násilí, nejsou tedy předmětem útoku násilné osoby, ale jsou svědky takového jednání, což může mít následky nejen pro ně samotné, ale i pro celou společnost. (Anon, nedatováno, s. 20) Právě tato skutečnost se stala důvodem, proč bylo domácí násilí označeno za psychické týrání dítěte. (Čírtková, 2004, s. 249) Děti, které jsou především v rodině svědky násilí, se naučí zpracovávat podněty vnějšího prostředí odlišným způsobem než děti, které násilí vystaveny ve svých rodinách nebyly. Příčinou pak může být, že děti reagují buď naučenou bezmocností, nebo naučenou útočností. (Čírtková, Vitoušová a kol., 2007, s. 51) Dítě jako svědek domácího násilí nemá prostor vyjádřit se, co by si přálo a co prožívá, rovněž pak nemůže vyjadřovat své pocity před násilným rodičem. Jsou časté i případy, kdy dítě je manipulováno zejména ze strany agresora a to i formou nátlaku, jen aby se přiklonilo na jeho stranu. Nejednou pak dítě prezentuje názory agresora, namísto svých a mnohdy ani před odborníky dítě nechce hovořit o svých pocitech z obavy, že zradí nepreferovaného rodiče, má strach z potrestání, že neposluchá násilného rodiče apod. (Dušková, nedatováno) Čírtková (2008b, s. 23-24) uvádí, že s domácím násilím se setkávají děti všech kategorií počínaje kojenci přes pubescenty až k mladistvím a dítě tedy může být ovlivněno násilím v rodině v různých vývojových stádiích. Také uvádí, že až čtvrtina dětí se do konfliktů rodičů vměšuje, kdy se pokouší zabránit dalšímu napadání, brání ohroženou osobu atd., ale je zde i desetina dětí, které jsou v průběhu útoku napadeny a ze svědků se tak stávají oběti. Z neznámých důvodů, asi ve 2 % však některé děti přechází na stranu agresora.

Dětem, které se jsou svědky domácího násilí, pak mohou vzniknout šokové reakce, poruchy vývoje, různé snahy o únik, které mohou vést až k myšlenkám či pokusům k sebevraždě. (Bílý kruh bezpečí, o.s., nedatováno) Jsou však náchylné také k patologickému jednání jako je alkohol, drogy, útky z bydliště apod. Obzvláště adolescenti mají problémy s útky z domova, neboť oběti násilného jednání nemůžou být emocionální podporou pro své děti. (Čírtková, 2004, s. 250) Dítě také může mít pocity viny a myslet si, že rodiče se hádají právě kvůli němu a tak se snaží něco dělat, aby nedocházelo k hádkám, napadání a dalším konfliktům. Dítě má také tendence přebírat na sebe odpovědnost a i přes absenci fyzické síly se snaží zabránit napadání druhého rodiče. Za takovou roli však dítě zaplatí velkou daň. Ať už zvýšenou pohotovostí k úzkostem, ale také disharmonickým vývojem osobnosti,

sebeobětováním, nejruznějšími somatickými problémy, osvojováním si nevhodných způsobů jednání nebo poruchami spánku. (Dušková, nedatováno) Emocionální následky nepřímé viktimizace domácího násilí se projevují již zmíněnými pocity viny, bezmoci, pocity ohrožení a nespavostí (tzv. anxietou), nočními můrami, nemocností, ale také vzteklostí, impulzivitou a agresivitou (Čírtková, 2004 s. 250).

Čírtková (2004, s. 250) také zmiňuje, že existují programy pro nepřímé oběti domácího násilí, jejichž cílem je pomoci dětem zbavit se pocitu studu a osamocení, umět si zajistit bezpečí domova, nevztahovat odpovědnost za násilí na sebe, ale najít a ukázat na konkrétního pachatele, naučit je zdravé sebedůvěře, řešení konfliktů nenásilně a také se dotknout tématu odchodu či ztráty jednoho z rodičů.

Dítě by pak mělo vědět kam se obrátit na pomoc v případě nebezpečí a to ať už na Policii ČR, OSPOD, ale také příbuzného, souseda, výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa, ředitele školy nebo na lince důvěry, jako např. Linka bezpečí, DONA linka apod. (Bílý kruh bezpečí, o.s., nedatováno)

2.2.2 Dítě jako oběť domácího násilí

Pokud jsme výše hovořili o postavení dětí jako svědků domácího násilí, o nepřímých obětech, tak nyní v případě dětí přímo ohrožených, musím jejich postavení jednoznačně definovat jako oběti primární. V tomto případě jsou děti vystaveny přímo fyzickému útoku násilné osoby, případně psychickým útokům. Může jít nejen o nejruznější nadávky, urážky, ale také křičení, bití rodiči, nebo osobami blízkými. To vše je však jen menší zlo v porovnání s takovým jednáním, jako je surové bití, různá mučení a způsobování útrap hladem, zimou, tmou nebo také sexuálním zneužíváním. (Anon, nedatováno, s. 20) Čírtková (2004, s. 249) uvádí, že děti, které se staly obětmi domácího násilí, jsou postiženy tzv. přímou viktimizací, což znamená, že agresor neútočí jen na partnera, ale i na dítě. Typickou situací, kdy se dítě dostane přímo do konfliktu a tím se stane obětí, je, když brání oběť napadení agresora a přitom je zasaženo např. nějakým předmětem nebo přímo atakováno. Dále uvádí, že více jak polovina chlapců, zejména starších 14 let mají tendenci bránit matku před útoky otce, naopak dívky mají tendenci ochránit např. mladší sourozence a ukrýt se před násilnou osobou.

Vzhledem k tomu, že dítě, které se stalo svědkem či obětí domácího násilí je považováno za dítě týrané a to ať už psychicky nebo fyzicky (Čírtková, 2004, s. 249), považují za vhodné zmínit, že všechny tyto formy týrání dětí mohou vyústit v syndrom

týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, tj. syndrom CAN. Tomuto syndromu a jeho identifikaci se více věnuji v kapitole věnující se Národní strategii prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018.

Způsoby týrání dětí jsou různorodé a záleží vždy na společnosti, jakou připustí míru latence v této oblasti. Nejčastěji se však u dětí jedná o mechanické poranění. Je bohužel smutným faktem, že krutost tělesného násilí je o to větší, čím je dítě mladší, což lze vysvětlit bezmocí dítěte a mimo jiné i plné odkázaností na rodiče. Tělesné násilí je v rodině také často ospravedlňováno jako dobrý úmysl při výchově dítěte. (Vaničková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 40) Mezi nejpodstatnější faktory bych jednoznačně měl zařadit otázku věku dětí, jako obětí tohoto násilí. Zejména pak u násilí se sexuálním podtextem nebo násilí sexuálního je tento faktor nejvýznamnější. U tohoto typu násilí je nejkritičtějšími obdobími předškolní věk a mladší školní věk. Zvláště tento zážitek z dětství může mít v pozdějším věku a dospělosti fatální následky především ve vztahové oblasti, tj. ve schopnosti navazovat vztahy nebo k různým sexuálním dysfunkcím, případně promiskuitě v sexuálním chování. (Vykopalová, 2001)

Pokud jde o způsoby fyzického násilí, zejména domácího násilí, tak jednoznačně nejviditelnější následek u obětí přímé agrese je existence zranění. Může to být jak v podobě škrábanců, podlitin, tak v podobě řezných ran, zlomenin atd. Obecně jsou známy i medializované případy, kdy jsou děti např. páleny cigaretami, žehličkou, elektrickým proudem atd. Také při týrání hladem, žízní, lze pozorovat změny na těle oběti. Bohužel člověk je tvor myslící a i dospělí, kteří by měli dětem poskytnout zázemí a bezpečí rodiny, jsou často těmi největšími tyrany a dokáží najít nespočet těch nejkrutějších způsobů, jak vlastním dětem nebo svěřeným dětem ublížit. Nejsou tedy výjimkou ani případy, kdy takové jednání není odhaleno nebo je odhaleno pozdě a končí smrtí dítěte.

Také formy psychického násilí nejsou výjimkou. Mají zejména slovní podobu a jde o zesměšňování, podceňování nebo také citové vydírání, kdy je u dětí rozvíjen pocit viny za nějakou situaci a je vyžadováno její odčinění. Na psychickém násilí se podílí i celkové výchovné klima v rodině, čímž je myšlena například přílišná autoritativnost v rodině, nemožnost projevit svůj názor, svobodně se rozhodnout apod. Psychicky strádají však i děti, pokud nejsou uspokojovány jejich základní psychické potřeby, především lásky, bezpečí nebo potřeby citového přijetí. V takovém případě hovoříme o psychické nebo citové deprivaci. Naproti tomu zesměšňování, ponižování a podobné jednání může vést až deprivaci sociální. (Vaničková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 26) Pokud je násilnou osobou navíc

osoba, která měla mít pro dítě status ochránce, opory a poskytovatele bezpečí, je trauma o to větší. Důsledek takové jednání pak spočívá v generalizaci nedůvěry, agresivity a hostility. Fenomén je o to zákeřnější, že týrané děti mnohdy přebírají některé vzorce chování a týraní, mnohdy nakonec také týrají. (Čírtková, Vitoušová a kol., 2007, s. 51)

Stejně jako u nepřímé viktimizace, tak i u přímé viktimizace by si dítě mělo vyhledat ve svém okolí někoho, na koho se může obrátit, ať už se jedná o sousedy, známé, pedagogické pracovníky, školního psychologa apod. K pomoci jsou i linky důvěry, linky bezpečí, ale i orgány k tomu zřízené, jako především OSPOD nebo Policie, zvláště pokud hrozí vážné nebezpečí. V krizi pak lze najít bezpečí v dětských krizových centrech nebo azylových domech pro děti. (Bílý kruh bezpečí, o.s., nedatováno)

2.2.3 Dopady domácího násilí na děti

V této kapitole se pokusím stručně shrnout a osvětlit nejvýraznější a nejvýznamnější dopady domácího násilí na děti. Předem je potřeba zdůraznit, že každé dítě je jedinečné jak svým chováním, tak prožíváním. Proto i přístup ke každému dítěti musí být individuální. Postup nebo forma pomoci, která může pomoci jednomu dítěti, totiž zákonitě nemusí pomoci druhému.

Každé dítě reaguje na týraní nebo na domácí násilí v rodině jiným způsobem. Pokud dítě známe, tak je dobré všimnout si změn chování dítěte a nepaušalizovat, protože právě změny v chování dítěte mohou být důležitým signálem toho, co se děje. Například děti, které byly tiché, jsou najednou hlasité, ve škole vyrušují, jsou výbušné a třeba i agresivní. Oproti tomu děti aktivní, komunikativní se najednou stáhnou do ústraní, jsou bojácné, vyhýbají se přímému kontaktu apod. (Stop násilí.cz, 2007b)

Následkem domácího násilí trpí mnoho dětí duševní poruchou, tzv. posttraumatickou stresovou poruchou. Tato porucha postihuje hned několik oblastí života dítěte. V oblasti biologické se jedná nejčastěji o poruchy spánku, únavnost, poruchy centrální nervové soustavy a oběhového systému. (Vykopalová, 2001) Děti dávají vinu za domácí násilí sobě, a tak se snaží dalšímu násilí mezi rodiči zabránit, čemuž věnují značnou energii. K fyzickým příznakům patří častá nemocnost, nespavost, pomočování, které však pomine, pokud dítě vyjme z traumatizujícího prostředí. Spadá sem však již výše zmíněná náchylnost k alkoholu, drogám, u starších dětí jsou to útky z domova apod. (Čírtková, 2004, s. 250)

V emoční oblasti se jedná o neúměrné pocity vlastní viny, úzkosti, bezmoci (Vykopalová, 2001), Čírtková (2004, s. 250) dále uvádí v emoční oblasti pocity nízkého sebevědomí, anxiety, tzn. například pocity ohrožení a nespavosti, agresivita, vzteklost, Vymezení empatie, převedení potlačeného chování do jiného typu komunikace tzv. chování typu acting out, objevují se interpersonální problémy a opět je zde zmíněna zvýšená nemocnost.

V oblasti psychické se jedná o podoby ztráty smyslu života, zmatenost, dezorientace. Také v psychice dítěte se odehrávají návraty událostí tzv. flash-backy. Rozdíl je však v tom, že dítě si je nedokáže vysvětlit a je pro něj nepochopitelné jednání dospělého vůči němu. Proto jako reakcí na toto trauma je návrat k již překonaným vývojovým stádiím, dítě se tedy vrací do doby před traumatem. Tento projev může mít za následek již zmíněné pomočování, ale také dumání si prsty, hraní si s hračkami, které neodpovídají jeho věku atd. Reakce na tato traumata jsou odlišná a vždy záleží na několika faktorech. Důležitý je charakter traumatu, stupeň a jeho intenzita, ale také doba trvání traumatu. Tyto děti se pak vypořádávají s traumatem například tím, že šikanují, jsou nevysvětlitelně výbušné, jejich chování je nepředvídatelné, ale také jsou pasivní, bez perspektivy a objevují se u nich poruchy příjmu potravy, abusus alkoholu, drog, ale i myšlenky na smrt. (Vykopalová, 2001)

Fyzické násilí pak můžeme identifikovat především viditelnými známkami. U dětí se tento druh násilí projevuje nejčastěji zejména v podobě přehnaných tělesných trestů. Dochází tedy k ublížení na zdraví dítěte, ne však s úmyslem zranit, ale právě překročením míry tělesného trestu. Časté je však i hrubé zacházení jako cloumání, strkání, uvolňování si hněvu na dítěti apod. Tělesnými tresty je často ospravedlňována výchova, podle které je trest veden dobrým úmyslem. Jsou však situace, kdy již musím použít termín tělesné týrání. Tělesné týrání je často způsobováno užitím nějaké předmětu, který slouží k bití a to od řemene, přes bič až po různé nástroje, tyče, hole, žehličky apod. Avšak i použití hrubé síly, bití pěstmi, pálení cigaretou, píchání jehlou, či řezání, to vše můžeme zařadit pod tělesné týrání. Útoky jsou nejčastěji vedeny na citlivé části těla, jako jsou břicho, genitálie, třísla apod., ale také na hlavu, ruce atd. (Vaničková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 25-26, 40-41) Mezi specifické symptomy fyzického násilí tedy můžeme zahrnout modřiny, oděrky, zlomeniny, řezné rány a další. Děti se snaží modřiny a svá zranění zakrývat, takže nosí kupříkladu dlouhé rukávy, kalhoty i v teplém počasí, vyhýbají se hodinám tělesné výchovy nebo situací, kde se musí převlékat v přítomnosti jiných, mají strach z fyzického kontaktu, nechtějí vysvětlit mechanismus vzniku zranění, neadekvátně jej vysvětlují a bojí se odhalení toho, že by mohl

být násilník kontaktován. Také při sexuálním násilí můžeme pozorovat strach z fyzického kontaktu, vyhýbání se takovým kontaktům, znalost sexuálních praktik, které evidentně neodpovídají věku, rovněž sexuální chování neodpovídá věku dítěte, často uvádí zdravotní potíže jako svědění a bolesti v oblasti genitálií nebo různé pohlavní choroby. (Stopnásilí.cz, 2007b) Je zřejmé, že takové stopy nejsou vždy vidět a mohu tedy jen konstatovat, že je dobré si tedy všimnout i např. poodhalených detailů těchto stop, např. v tělocviku, při výkonech, kde je možné zahlédnout tyto stopy, tj. při různých pracovních činnostech. Také signály od okolí, obzvláště z řad spolužáků by měly být brány v potaz a mělo by se s nimi náležitě pracovat.

V této podkapitole jsem tedy vysvětlil, jak děti vystupují v problematice domácího násilí a jaké má na ně dopady. Vzhledem k tomu, že ta práce si klade za cíl popsat, jak se škola jako instituce staví k otázce domácího násilí, je na místě přejít právě k této problematice. V následující kapitole je tedy věnována pozornost zejména tomu, zda je tato problematika implementována do činnosti školy a to nejen v rovině normativní, ale i v rovině metodické. Je zde popsána struktura poskytovaných poradenských služeb ve škole a vzájemná provázanost jednotlivých účastníků poskytujících preventivní službu nebo intervenci. Také je zde zmíněno, jak pedagogičtí pracovníci postupují nebo by postupovat měli při zjištění, že dítě docházející do školy se setkalo či je zasaženo právě domácím násilím.

2.3 Škola a domácí násilí

2.3.1 Definice školy

Vzhledem k tomu, že práce je zaměřena právě na vztah školy k domácímu násilí, je vhodné zmínit co vlastně pod pojmem škola myslet. Logicky první co každého napadne je, že škola je taková instituce, která poskytuje občanům vzdělání a to na různých úrovních. Definici školy lze najít také v hlavní právní normě pro oblast školství a to samozřejmě v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školském zákoně). Zde v § 124 odst. 1 je uvedeno: „Školská právnická osoba je právnickou osobou zřízenou podle tohoto zákona, jejíž hlavní činností je poskytování vzdělávání podle vzdělávacích programů uvedených v § 3 a školských služeb podle tohoto zákona“ (Česko, 2004, s. 10297).

2.3.2 Prevence

Pokud hovořím o prevenci rizikového chování či sociálně patologických jevů ve školním prostředí, musím rozlišit a vysvětlit různé způsoby poskytované prevence. Jako první zmíním primární prevenci, která se zaměřuje prioritně na takové chování, které by mohlo znamenat vznik rizikového chování. Její podstatou je tedy předcházení a minimalizace projevů rizikového chování u žáků. Specifickou primární prevenci pak lze chápat jako takové aktivity, které jsou již specificky zaměřeny na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování. Specifická prevence se dále dělí na všeobecnou prevenci, zaměřenou na širší populaci, při které se nezjišťuje rozsah rizika, selektivní prevenci, která se již zaměřuje na žáky, skupinu žáků, kde lze předpokládat nebo očekávat výskyt rizikového chování a indikovanou prevenci, která se již zaměřuje na skupiny nebo jednotlivce, kde byl pozorován vyšší výskyt rizikového chování nejen ve škole, ale také v rámci problematických vztahů v rodině apod. Také uvádím nespecifickou primární prevenci, kam patří všechny aktivity, které podporují zdravý životní styl, osvojování si kladného sociálního chování například smysluplným využíváním volného času, kam můžeme zařadit zájmové, sportovní a volnočasové aktivity apod., které vedou jedince k dodržování společenských pravidel chování, ale také k odpovědnosti za sebe a své jednání. Terciární prevenci pak představuje resocializační a reintegrační opatření, jehož účelem je zabránit prohloubení traumatu, zabránění rozvoji nevratných následků, komplikací apod. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010, s. 1-3; Vláda České republiky, 2008, s. 93-95).

2.3.3 Školská legislativa a dokumenty ve vztahu k otázce domácího násilí

Pod pojmem školská legislativa a dokumenty ve vztahu k domácímu násilí mám na mysli zejména takový soubor či souhrn formálních a neformálních pravidel, norem, praktik na národní, regionální, ale i lokální úrovni, které řídí a ovlivňují činnost jednotlivců a institucí v oblasti domácího násilí ve vztahu ke vzdělávání a dalším aktivitám školy.

Můžeme říct, že jen ve velmi málo normách, dokumentech apod. nalezneme zmínku o domácím násilí jako takovém, ale i přes toto tvrzení je nutno zmínit, že obecně lze najít i v těchto normách cíle, které mají napomáhat tomu, aby i na půdě škol nebyla otázka domácího násilí cizí.

Začnu-li normou ve školství nejvyšší, tj. ve školském zákoně, tak zde můžeme tyto cíle hledat zejména v § 2 odst. 2 písm. a), c), d). Zde je kladen důraz na to, aby mezi obecné

cíle vzdělávání byl zahrnut rozvoj člověka, takovým způsobem, že bude vybaven určitým souborem znalostí a vědomostí v oblasti mravních a duchovních hodnot, ale také vybaven sociálními a poznávacími způsobilostmi pro život nejen občanský, ale i osobní. Zákon také zmiňuje důležitost dodržování základních lidských práv a svobod. Rovněž klade v tomto duchu důraz na odpovědnost a sociální soudržnost, včetně pochopení principu rovnosti mužů a žen v současné společnosti. (Česko, 2004)

Tyto obecné cíle vzdělávání jsou rovněž promítnuty do cílů vzdělávání pro jednotlivé druhy škol, tzn. v cílech pro předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání a také v cílech pro vzdělávání v konzervatoři a vyšším odborném vzdělávání. (Česko, 2004)

To, že by se škola měla zajímat o domácí násilí ve vztahu ke svým žákům, vystihuje také § 30 školského zákona, nazvaný Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád, který přímo v odstavci 1, písm. c) uvádí, že školní nebo vnitřní řád školy upravuje: „podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí“. (Česko, 2004, s. 10272-10273)

Další, z podle mne významných dokumentů obecně formulující cíle, které mají souvislost i s problematikou domácího násilí je nepochybně Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha, ze které byly bezesporu některé obecné cíle vzdělávání implementovány právě do školského zákona. „Česká Bílá kniha je pojata jako systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu. Má se stát závazným základem, z něhož budou vycházet konkrétní realizační plány rezortu, s přesahem do širší sféry vzdělávání, jak je předpokládají zákony o školství a vládní strategické plánování sociálně ekonomického rozvoje.“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001, s. 7)

Tento dokument mimo jiné zdůrazňuje důležitost vzdělávání a přebírání vhodných vzorců chování pro společnost, neboť sama společnost se reprodukuje nejen v cyklu rodinném, ale také společenském a občanském. Tato reprodukce je v dokumentu rozdělena do tří fází, kdy první fáze je nazvaná zakořenění. V této fázi si jedinec přebírá vhodné vzorce chování, učí se „jaký má být“ a péčí, ochranou a pomocí druhých přebírá život do svých rukou. V druhé fázi jedinec uplatňuje získané zkušenosti a to nejen na poli profesním, ale také pro nás důležitém poli společenském a občanském. Ve třetí fázi pak dospělý člověk sám předává své zkušenosti, poznatky a své vzorce chování nové generaci. Bílá kniha dále

zdůrazňuje, že vzdělávání se nemá vztahovat jen k vědění a poznávání, ale také k osvojování si hodnot morálních a duchovních a k osvojování si dovedností sociálních a dalších, obzvláště k žádoucím vztahům k ostatním lidem. Za důležité považuje také rozvoj lidské individuality a s tím péči nejen o fyzické, ale i psychické zdraví. Také v rámci posilování soudržnosti společnosti se cíle vzdělávání koncentrují do výchovy k lidským právům. Usilovat o život bez konfliktů by zase měla výchova k partnerství. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001, s. 37-57) Všechny tyto cíle by pak měly být jako celek vzájemně tak výhodně propojené, že budou schopny ve spolupráci s dalšími institucemi, zejména rodinou, formovat vychovávanou a vzdělávanou generaci takovým způsobem, že i k otázce domácího násilí se bude stavět odmítavě a zejména ho nebude tolerovat a přehlížet.

Podobné postoje k otázce násilí, včetně toho domácího, pak nalezneme i v jednotlivých RVP. Například v RVP pro základní vzdělávání je nalezneme napříč jednotlivými klíčovými kompetencemi, kterými má být žák na konci vzdělávání vybaven, a které vedou k tomu, aby žák byl spolehlivě všeobecně vzdělán, přičemž vzdělání by mělo být orientováno na situace blízké životu a na praktické jednání. (Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2007, s. 6)

V kompetenci k řešení problémů je kladen důraz mimo jiné na vnímání nejrůznějších problémových situací nejen ve škole, ale také mimo školu, žák by měl využít vlastního úsudku a naplánovat způsob řešení problému. V našem případě např. osloví školního psychologa, metodika prevence, apod. Zejména pak v kompetenci občanské žák odmítá útlak, hrubé zacházení a uvědomuje si povinnost postavit se jednak proti fyzickému, ale také proti psychickému násilí. Je si vědom nejen povinností, práv nejen ve škole, ale i mimo ni. Měl by se také chovat zodpovědně v krizových situacích, ale i v situacích, které ohrožují život a zdraví osob. Tyto jednotlivé kompetence se pak prolínají i v jednotlivých vzdělávacích oblastech, jako např. Člověk a jeho svět, kde jsou u žáků rozvíjeny poznatky o tom, jak vnímat lidi, vztahy mezi lidmi a také se seznamují se základními právy a povinnostmi, ale i s problémy, které provázejí soužití lidí, celou společnost i svět a rozpozná ve svém okolí jednání a chování, které už tolerovat nemohou a které porušuje základní lidská práva nebo demokratické principy. Dále v oblasti Člověk a společnost je kladen důraz na utváření pozitivních občanských postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen. Dále pak jsou to některá průřezová témata, která se dotýkají oblastí, kam lze zahrnout domácí násilí. Jako nejvýraznější považují téma Osobní a sociální výchova, jehož smyslem je pomáhat každému žáku najít sebe sama, a to cestou dobrých vztahů nejen k sobě,

ale i ostatním lidem atd., které lze v této souvislosti naplňovat zejména ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět prostřednictvím témat jako komunikace a mezilidské vztahy. Dále pak ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, prostřednictvím Výchovy k občanství konkrétně k tématům jako jsou vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití apod. (Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 15-101)

Následují pak další RVP programy a to jak pro gymnázia, tak střední odborné vzdělávání. Tyto RVP pak navazují logicky na RVP pro základní vzdělávání, v rámci vzdělávání poté rozšiřují a upevňují jednotlivé kompetence žáků, kterých dosáhli v rámci základního vzdělávání. Také zde nalezneme vzdělávací oblasti a průřezová témata, vztahující se i k problematice domácího násilí, stejně jako v RVP pro základní vzdělávání. Jedná se například o vzdělávací oblast Člověk a společnost, Občanský a společenskovědní základ, Člověk a zdraví a průřezové téma Osobní a sociální výchovu, Občan v demokratické společnosti apod.

2.3.4 Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014

Tento dokument lze zcela jistě chápat jako zásadní, koncepční a zároveň svým způsobem podpůrný dokument řešící komplexně otázky právě ve vztahu k domácímu násilí. Na zpracování tohoto materiálu se podíleli členky a členové Výboru pro prevenci domácího násilí a další expertky a experti působící v této oblasti nebo oblastech souvisejících. Národní akční plán prevence domácího násilí (dále jen „NAP DN“) ve své první části popisuje historii pojmu domácího násilí, vymezuje jeho znaky, formy. (Vláda České republiky, 2011, s. 7)

„Základním cílem Národního akčního plánu je realizovat adekvátně a efektivně postupy pro předcházení a eliminaci domácího násilí tak, aby jeho oběti nemusely čelit porušování svých základních lidských práv a mohly žít bezpečně, svobodně, důstojně a bez jakéhokoliv ohrožení.“ (Vláda České republiky, 2011, s. 7)

V rámci prevence domácího násilí byl dne 1. ledna 2008 zřízen Výbor pro prevenci domácího násilí, který dostal za úkol průběžně v rámci svého jednání sledovat plnění úkolů vyplývajících právě z NAP DN.

Hlavní cíle NAP DN a v něm navrhovaných opatření a úkolů se dotýkají několika oblastí, které přiblížím v následujících odstavcích. Zejména se jedná o oblast podpory osob ohrožených domácím násilím, děti jako subjektů rovněž ohrožených domácím násilím, důležitá je i oblast práce s násilnými osobami, oblast vzdělávání a interdisciplinární

spolupráce nebo opatření a úkoly týkající se otázky společnosti a domácího násilí. NAP DN se zabývá rovněž otázkou analýzy a studií, a jako poslední oblast úpravy uvádí oblast legislativní.

Pokud jde o oblast podpory osob ohrožených domácím násilím, tak v této otázce se NAP DN zabývá především účinnou intervencí v okamžiku aktuálně hrozících útoků. Klade důraz na zvýšení počtu míst nejen v azylových domech, ale i v jiných centrech, které se specializují nebo věnují domácímu násilí. Další část podpory by měla směřovat v rozšíření počtu nabídky poradenských služeb, počtů krizových, intervenčních a jiných center, které se touto problematikou zabývají. NAP DN také upozorňuje na nutnost vytvoření bezplatné a dostupné non-stop telefonické linky pro pomoc osobám ohrožených domácím násilím. Dalším z cílů vytyčených v této oblasti je zajištění fungující sítě sociálního bydlení pro potřeby osob ohrožených domácím násilím a také rozvoj a vytvoření příslušných programů v této oblasti.

Další z hlavních cílů se týká dětí, jako osob ohrožených domácím násilím. Zde se NAP DN zaměřuje zvláště na zajišťování ochrany a bezpečí dětí před násilnou osobou a to jak v případě, že jsou děti svědky domácího, tak v případě, kdy se jedná přímo o osoby ohrožené. Je potřeba vyřešit jak metodicky, tak legislativně otázky zajištění dostupnosti takových zařízení, která budou kvalitně poskytovat dětem pomoc a budou respektovat jejich specifické potřeby. Také bude nutné vyřešit situace styku rodiče, jako násilné osoby s dítětem, přitom je však nutné neustále klást důraz na bezpečí dítěte. Také je na místě řešit otázku zajištění péče o děti, které nemohou být z nějakých objektivních důvodů v péči ani jednoho z rodičů. V neposlední řadě pak NAP DN poukazuje v tomto směru na nutnost dalšího vzdělávání v pomáhajících profesích a dalších službách, které přicházejí do styku s dětmi, které se staly svědky nebo byly osobami ohroženými domácím násilím do kontaktu.

Neméně důležitý je však i cíl spočívající v práci s násilnými osobami, protože i ty se nacházejí, byť vlastním přičiněním, v nové a zajisté náročné situaci. NAP DN upozorňuje, že i v této oblasti bude vhodné zajistit poskytování takových psychologických intervencí nebo kvalifikovaných asistencí za účelem prevence, aby nedocházelo např. k destruktivnímu řešení situace. Také, že represí nelze považovat za jedinou cestu k eliminaci domácího násilí a cílem NAP DN je spuštění pilotního programu práce s násilnými osobami v rámci vybudování poradenských center a vytvoření potřebných standardů. Program by pak měl být postupně vyhodnocován.

NAP DN si klade za cíl rovněž vzdělávání v otázce domácího násilí na interdisciplinární úrovni, ať již u osob, které pracují v pomáhajících profesích, tak u lékařů, zdravotníků, policistů, úředníků a samozřejmě také u učitelů, vychovatelů, pedagogických pracovníků apod. Smysl lze hledat především v systematickém a dlouhodobém vzdělávání těchto profesí a hlavní cíl je ten, aby každý takto proškolený pracovník, na kterémkoliv z míst, dokázal ohrožené osobě podat kvalitní informace. Dalším cílem NAP DN je také spuštění a rozšíření projektů interdisciplinární spolupráce, přičemž chce využít zkušeností, které mají již existující specializované týmy pro boj proti domácímu násilí, dlouhodobě a úspěšně fungující u Policie České republiky. Tato praxe by pak měla být přenesena hlavně do justice a také interdisciplinární spolupráce, tj. výměna informací mezi jednotlivými složkami státní správy či samosprávy.

V otázce cílů skupiny úkolů v kapitole nazvané Společnost a domácí násilí lze shrnout, že NAP DN si stanovuje dva stěžejní body. Prvním je zapojení veřejnosti do prevence a řešení domácího násilí. Zejména je zapotřebí změnit myšlení lidí v této otázce a odbourat stereotypy typu tvrzení jako „Muž má právo si udělat doma pořádek...“, „Kdyby ho neprovokovala, tak by ji nebil...“ (Vláda České republiky, 2011, s. 11) apod. Právě tyto stereotypy fungují jako živná půda pro nejrůznější ospravedlňování chování násilných osob, ale také jako omlouvání nečinnosti svědků domácího násilí atd. Proto je potřeba v této otázce využít všech dostupných a konformních postupů, aby bylo možné eliminovat takové chování. Druhý stěžejní bod se obrací právě ke školství, zvláště rozšíření výuky této problematiky na školách. NAP DN konkretizuje, že bude potřebné, aby jednou z klíčových kompetencí zejména u žáků ZŠ a SŠ byla schopnost rozpoznat znaky rizikového vztahu a domácího násilí a rovněž schopnost bránit se takovému jednání.

V oblasti analýz a studií je cílem NAP DN zmapovat a zhodnotit výzkumy prováděné v této oblasti v ČR a jejich využití pro co možná nejefektivnější praxi. V této souvislosti chce NAP DN realizovat potřebné výzkumy, analýzy, apod. také na univerzitách a vysokých školách, jak v rámci samostatných projektů, tak i v rámci zadávání bakalářských, magisterských, rigorózních či doktorandských prací.

Neméně důležitý je i cíl poslední, cíl legislativní. Zde je cílem NAP DN vyhodnotit stávající situaci a postupně upravit právní prostředí tak, aby bylo možné komplexně za užití všech právních odvětví poskytnout ochranu a péči jak osobám ohroženým, tak zejména dětem a to ať už v postavení svědků či přímo osob ohrožených, ale také osobám násilným např. účastí v různých terapeutických programech atd. Také zmiňuje otázku, resp. dvě možnosti

způsobu úprav legislativy, a to jednak formou dílčích novelizací jednotlivých zákonů, předpisů, metodik apod., případně po vzoru např. Španělska, formou samostatného komplexního zákona.

NAP DN pak ve své příloze stanovuje jednotlivé aktivity pro konkrétní gestory napříč zainteresovanými resorty jako MMR, MPSV, MSP, MŠMT, MVČR, MZD, NNO a PČR. Vzhledem k charakteru této práce lze zmínit nejdůležitější úkoly ve vztahu k MŠMT jako gestorovi a tedy i k činnosti škol. Těmito úkoly jsou zejména Evaluace metodických materiálů pro školy, jak řešit případy, kdy jsou děti svědky nebo účastníky násilí, modifikace procesu jejich implementace a jejich případné doplnění. Dále navrhnout koncepci a metodiku vzdělávání v oblasti domácího násilí pro učitele, vychovatele a další pedagogické pracovníky, průběžně tyto pracovníky školit, také jsou zde zahrnuty informační aktivity směřující k veřejnosti, podpůrná osvětová kampaň a především metodika zařazení prevence domácího násilí do příslušných vzdělávacích oblastí na ZŠ, SŠ jako např. oblast výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost a vybraná průřezová témata doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova pro základní vzdělávání. (Vláda České republiky, 2011, s. 4-26)

2.3.5 Národní strategie prevence násilí na dětech v České republice na období 2008 – 2018

Dalším neméně důležitým dokumentem, který v sobě má implementován postoj školy mimo jiné i k otázce domácího násilí je právě národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018. Dokument zdůrazňuje problematiku násilí na dětech obecně tím, že se jedná o problém nejen v českých poměrech, ale problém celosvětový. Usnesení Vlády ČR o přijetí, resp. schválení tohoto dokumentu jen podtrhuje, že v České republice nebude násilí na dětech tolerováno a to v žádné jeho formě, neboť je nepřípustné, neospravedlnitelné a v rozporu s právy dětí. Zdůrazňuje rovněž nutnost systémového řešení, neboť se jedná o záležitost meziresortní a mezioborovou. Hlavním cílem této Strategie je zvýšit ochranu dětí před násilím na všech úrovních (národní, regionální, místní) a před všemi formami násilí. K těmto zásadním cílům ve vztahu k ochraně dětí se zavázaly státy ratifikací Úmluvy o právech dítěte a je obsažena v článku 19 Úmluvy o právech dítěte. (Vláda České republiky, 2008, s. 92-93)

Článek 19 zní:

„1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.“ (Federální ministerstvo zahraničních věcí, 1991)

Strategie opírající se o v tu dobu provedené výzkumy upozorňuje na fakt, že čísla o násilí na dětech nebudou odpovídat realitě, když ve světovém měřítku panuje konsenzus, že ve skutečnosti je výskyt případů násilí na dětech minimálně 10 x větší a až stonásobně více dětí může mít osobní zkušenost s násilím, zejména násilím nízké intenzity. Důvodů, proč tomu tak je, je několik a bezesporu přetrvávají neustále. Obzvláště, pokud násilí na dětech je z velké míry utajováno před společností, často jsou přehlíženy známky svědčící o násilí na dětech, laxnost svědků nebo osob srozuměných s takovým jednáním (sousedé, známí apod.), dále nedůvěra v oznámení takového jednání, ale hlavně ospravedlňování chování dospělých vůči dětem (Vláda České republiky, 2008, s. 93-95).

Strategie také zdůrazňuje ekonomickou stránku výhodnosti prevence, neboť je prokázáno, že náklady na primární prevenci jsou vždy nižší, než náklady na terciární prevenci, kdy oběti jsou konzumenty či klienty celé řady služeb zdravotních, sociálních, poradenských, kde se jim věnují erudovaní odborníci (Vláda České republiky, 2008, s. 93-95).

Pokud jde o otázku domácího násilí ve vztahu k dětem, tak zde Strategie zdůrazňuje tři základní formy takového násilí. První formu lze charakterizovat jako tzv. syndrom CAN, tedy **syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte**. Zde spadá tělesné týrání, tedy takové jednání, které má za následek fyzické ublížení dítěti, jedná se zejména o všechny akty fyzického násilí na dětech s následky zranění, pohlavní (sexuální) zneužívání, ať už bezdotykové či dotykové, spadá sem od nepatřičných verbálních narážek, přes exhibicionismus až po např. nucené sledování pornografických záznamů až po samotné

dotýkání, vykořisťování či pohlavní styk s dítětem. Jedná se o velmi závažnou formu násilí především z toho důvodu, že je páchána rodičem, příbuzným apod. Neméně negativní vliv má také psychické týrání, zejména v oblasti citového vývoje dítěte a oblasti vývoje jeho chování. Do této kategorie syndromu patří např. omezování dítěte, jeho nedobrovolná izolace, vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, vyvolávání situace, kdy dítě má skoro stále pocit strachu apod. Také pokud jde o zanedbávání dítěte, tak i tato forma násilí způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte. Zanedbávání je chápáno jako nedostatek péče o dítě a může být jak citové, tak i tělesné nebo zanedbávání výchovy a vzdělání. Druhá forma je spatřována v situacích, kdy je **dítě vystaveno rodičovskému nebo partnerskému násilí** a to ať už jako svědek nebo jako oběť, viz kapitola Dítě jako svědek a oběť domácího násilí. Třetí formou je pak samotné **agresivní chování dětí**, delikventní chování dětí a mladistvých spočívající mimo jiné v páchání přestupků nebo trestných činů (Vláda České republiky, 2008, s. 93-95; Šatenková a kol., 2011, s. 123-124).

Priority Strategie jsou zaměřeny na změnu postojů ve společnosti ve vztahu k násilí na dětech spočívající zejména v nulové toleranci násilí, dále podpora primární prevence, profesionalita odborníků včetně vybudování systému dostupných služeb pro ohrožené děti, sběr dat a následná analýza výsledků různých průzkumů, výzkumů a na ně navazující návrhy řešení, a podpora kampaně „Stop násilí na dětech“. Z hlavních a specifických cílů uvedu cíle ve vztahu ke školství. Hlavní cíl je spatřován především ve vytváření pozitivního klimatu ve školách a podpora spolupodílení se dětí na rozhodovacích procesech ve škole apod. Specifické cíle jsou pak viděny zejména v kontrole respektování zákazu všech forem násilí ve školách, vyšší ochraně dětí před násilím, vytváření modelu přátelské školy, ale také v podpoře tolerance, respektu a úcty v sociální komunikaci (Vláda České republiky, 2008, s. 3-6).

2.3.6 Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012

Jedná se o další z řady dokumentů ve vztahu k prevenci rizikových projevů chování u dětí a mládeže, právě v působnosti MŠMT. Tato strategie vychází nejen ze závěrů pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, ale také z dlouhodobých cílů stanovených strategiemi nadresortních orgánů. Mimo jiné je Strategie je v souladu s tzv. Bílou knihou, tedy Národním programem rozvoje vzdělávání viz kapitola Školská legislativa a dokumenty ve vztahu k otázce domácího násilí. Strategie

vymezuje cílové skupiny primární prevence působnosti MŠMT a to na **děti a mládež**, kde je cílem, aby bylo dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života, samozřejmě přiměřeně k jeho věku. Dále posílit jeho duševní odolnost vůči stresu, schopnost rozhodovací, schopnost vyhledat a nalézt pomoc při řešení problémů atd. Dále jsou to **pedagogičtí pracovníci**, kteří by měli být vzdělaní, kvalifikovaní a svou osobností se podílet pozitivně na sebeuvědomění žáka. Dále jsou to **rodiče a veřejnost**, přičemž cílem je aktivní zapojení zejména rodičů do prevence rizikových projevů chování. Mimo nezůstává však ani spolupráce s dalšími subjekty státní správy nebo samosprávy. Strategie dále vymezuje zde již popsané způsoby primární prevence a dále uvádí, že primární prevence rizikových projevů chování u žáků v působnosti MŠMT je zaměřena nejen na předcházení rizikových jevů v chování jako šikana, záškoláctví, rasismus, xenofobie, užívání návykových látek, kriminalitu atd., ale také na včasné rozpoznání a zajištění intervence zejména v případech domácího násilí, týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání apod. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009, s. 40-53)

2.3.7 Poradenské služby ve školách a školských zařízeních

V rámci prevence sociálně patologických jevů na školách, kam můžeme bezesporu zařadit i otázku domácího násilí, neboť i to zásadně ovlivňuje žáka při jeho školní činnosti, musíme zmínit i dokument, který ve školském prostředí vznikl už před národním akčním plánem prevence domácího násilí. Jedná se o vyhlášku MŠMT č. 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Ani tato vyhláška sice stejně jako školský zákon, Bílá kniha a jednotlivé RVP a ŠVP neřeší přímo domácí násilí jako takové, ale i zde nalezneme pojmy a zejména činnosti, které vedou nejen k prevenci, ale i poskytnutí intervence nebo krizové intervence v otázce domácího násilí. Jak už název napovídá, vyhláška jako taková se zabývá poradenskou činností, kterou poskytují školy nebo školská poradenská zařízení. Definuje jednotlivé typy poradenských zařízení, způsoby poskytování poradenských služeb a samozřejmě podmínky, za kterých jsou služby poskytovány. Účelem těchto služeb je mimo jiné právě i vytváření vhodných podmínek nejen pro zdravý tělesný, ale i psychický a sociální vývoj. Rovněž tak zahrnuje prevenci projevů různých forem rizikového chování a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací. Pod pojmem školské poradenské zařízení lze identifikovat jednak pedagogicko-psychologickou poradnu (dále jen „PPP“) a speciálně

pedagogické centrum. Zejména PPP je významným partnerem školy nejen v oblasti prevence domácího násilí, ale také v oblasti samotné intervence. PPP poskytuje škole metodickou podporu a prostřednictvím metodika prevence také zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů. Mimo to také poskytuje poradenské služby žákům při vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji. Také poradensky nebo terapeuticky vede rodiny s dětmi v případech problémů, negativně ovlivňujících vzdělávání. Mimo všechny své činnosti však provádí také poradenskou intervenci, včetně telefonické, v životní krizi či nouzi a individuální pomoc těmto jedincům. (Česko, 2005)

Ve škole samotné jsou pak poradenské služby zajišťovány několika způsoby. Zpravidla se jedná o výchovné poradce a školního metodika prevence. Není však již výjimkou, že na školách s počtem žáků nad 500 je jako zaměstnanec školy také školní psycholog, případně školní speciální pedagog. Pro rozsah poskytování poradenských služeb je tedy důležitá velikost školy. Podle obsahu činnosti pedagogických pracovníků rozlišujeme poradenské pracovníky školy, kam spadají výchovní poradci, školní metodikové prevence, školní psychologové a školní speciální pedagogové, a pracovníky, kteří se na poradenských službách podílejí a jsou součástí konzultačních týmů škol. Zde zahrnujeme třídní učitele, jejichž důležitost a znalost žáků ve třídě je nezastupitelná obzvláště na základní škole, učitel – metodik pro přípravu ŠVP a další pedagogové, hlavně učitelé výchov. Pro školní strategii pedagogicko-psychologického poradenství jsou navrženy dva základní modely poskytování poradenských služeb školou.

První model využívá činnosti výchovných poradců, školního metodika prevence, třídního učitele, učitelů výchov a učitele – metodika pro přípravu ŠVP. Druhý model pak doplňuje první variantu o činnosti školního psychologa a speciálního školního pedagoga. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 2-14)

Škola také zpracovává a každý rok analyzuje, reviduje a případně doplňuje svůj školní program (strategii) pedagogicko-psychologického poradenství. Tento program by měl naplňovat mimo jiné především cíl vzájemné spolupráce mezi všemi subjekty na škole a tím vytvořit pokud možno co nejširší základnu primární prevence především sociálně nežádoucích jevů, sledovat účinnost aplikovaných preventivních programů, ale zejména prohloubit včasnou intervenci při aktuálních problémech u jednotlivých žáků (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 2-14).

Krajský školský koordinátor prevence

Úkolem krajského školského koordinátora je mimo jiné i spolupráce především s krajským protidrogovým koordinátorem, koordinátorem romské problematiky a krajským manažerem prevence kriminality. Dále s pracovníky OSPOD a odboru zdravotnictví KÚ, ale také s dalšími subjekty, které se podílejí na prevenci v rámci kraje. Dále např. monitoruje situaci ve školách v regionu, metodicky vede a spolupracuje s metodiky prevence v pedagogicko-psychologických poradnách zřizovaných krajem, provádí kontrolu naplňování Minimálních preventivních programů, shromažďuje informace o realizaci Minimálních preventivních programů, podílí se na zajišťování pracovních porad pro školní metodiky prevence a metodicky podporuje školská zařízení zřizovaná krajem (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010, s. 4-5).

Ředitel školy a školského zařízení

Ředitel školy je přímo odpovědnou osobou nejen ve vztahu k prevenci, ale také za řešení zjištěných projevů rizikových forem chování. Je povinen ze své pozice vytvářet takové podmínky, aby bylo možné předcházet rozvoji rizikového chování. Tato činnost spočívá mimo jiné v zabezpečení poskytování poradenských služeb ve škole, jmenuje školního metodika prevence, spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence a metodikem PPP, dává podporu a podílí se na tvorbě minimálního preventivního programu atd. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010, s. 5-6).

Školní metodik prevence

Pro problematiku domácího násilí je pro nás vedle třídního učitele, školní metodik prevence, který působí zejména v oblasti prevence sociálně patologických jevů, stěžejní osobou. Školní metodik prevence vykonává činnosti jednak metodické, ale také koordinační, informační a samozřejmě i poradenské. V oblasti koordinační metodik koordinuje především realizaci preventivního programu školy a sám se podílí na jeho tvorbě, koordinuje také aktivity školy zaměřené na prevenci jednotlivých rizikových projevů chování a sociálně patologických jevů, v této oblasti také koordinuje vzdělávání ostatních pedagogů, koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají ve své kompetenci činnosti v rámci problematiky prevence sociálně patologických jevů, zvláště pak s metodikem aktivit v PPP a dalšími odbornými pracovišti, které působí v této oblasti. V oblasti poradenské zmiňme mimo jiné vyhledávání žáků s rizikem či projevy sociálně nežádoucího chování,

poskytování služeb těmto žákům nebo jejich zákonným zástupcům, případně zajistit péči odborného pracoviště. Významná činnost spočívá také ve spolupráci s třídním učitelem, který by měl být významným partnerem školního metodika prevence, neboť právě třídní učitel je ten, který třídu zná nejlépe a zejména na ZŠ jsou třídní učitelé se třídou v bližším kontaktu než na SŠ. Právě spolupráce s třídním učitelem může umožnit zachycení varovných signálů výskytu nebo možného rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků. V oblasti informační by pak práce školního metodika prevence měla směřovat k předávání informací z oblasti prevence sociálně patologických jevů směrem k pedagogům, k prezentaci výsledků preventivní práce školy. Rovněž má školní metodik prevence vést databázi spolupracovníků školy pro oblast sociálně patologických jevů (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 7-8).

Výchovný – kariérový poradce

Pokud jde o výchovného nebo také kariérového poradce, tak stručně vymezeno, jeho hlavním předmětem zájmu má být nejen poradenství kariérové, ale také orientace směrem k integraci žáků se specifickými potřebami (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 6-7).

Školní psycholog

Školní psycholog v případě, že tato funkce je na škole zřízena, je rovněž velmi významnou pozicí v oblasti nejen prevence sociálně patologických jevů, ale také v oblasti intervence, právě např. při výskytu žáků, kteří trpí domácím násilím v rodině. Stejně jako školní metodik prevence, tak i školní psycholog vykonává činnosti v oblasti metodické, poradenské a informační, ale také v oblasti konzultační a diagnostické. Pro oblast výskytu domácího násilí u žáků školy můžeme zmínit z oblasti diagnostiky a depistáže činnosti, které by mohli indikovat právě výskyt domácího násilí v rodině žáka. Jedná se především o depistáž specifických poruch učení, diagnostiku při výukových nebo výchovných problémech žáka, screening, ankety a dotazníky ve třídě, škole atd. V oblasti metodiky zmiňme např. metodickou pomoc třídním učitelům nebo koordinaci poradenských služeb poskytovaných školou. V dalších oblastech, obzvláště konzultačních, poradenských případně intervenčních se jedná zejména o individuální práci s jednotlivými žáky při osobních problémech a krizovou intervencí (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 9-10).

Školní speciální pedagog

Školní speciální pedagog vykonává činnosti zaměřené na odbornou podporu integrovaných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a všech ostatních žáků, kteří potřebují speciálně pedagogickou podporu a péči založenou na krátkodobých či dlouhodobých podpůrných opatřeních (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 10).

Třídní učitel

Jak už výše bylo několikrát zmíněno, právě třídní učitel je osobou, která je žákům ve třídě zpravidla nejbliže. Je to právě on, který komunikuje s rodiči žáků třídy a je garantem této komunikace, má zpravidla přehled o jednotlivých žácích, jejich osobnostních zvláštlostech a jejich rodinném zázemí. Právě jeho spolupráce se školním metodikem prevence, případně školním psychologem nebo jeho aktivita v případě zjištění nežádoucích sociálně patologických jevů, včetně výskytu domácího násilí u žáka ve třídě, může být bezesporu přínosná, o to více, pokud je včasná. Rovněž pak vzájemná spolupráce učitelů vzdělávací oblasti Výchova, učitelů – metodiků pro přípravu ŠVP a všech ostatních pedagogů v tomto směru je bezpochyby přínosná (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005, s. 11).

Minimální preventivní program

Minimální preventivní program je součástí ŠVP a jedná se o preventivní program té dané školy nebo školského zařízení. Má definovat cíle nejen krátkodobé, ale i střednědobé a dlouhodobé, přičemž by měl být strukturován takovým způsobem, aby byl realizovatelný. Vzhledem k tomu, že se jedná o plán konkrétní školy, tak přirozeně respektuje strukturu školy a další specifika ve školním prostředí v té dané lokalitě. Jeho cílem je snížit nebo oddálit výskyt rizikového chování a zvýšit schopnost žáků činit zodpovědná rozhodnutí. Také pojmenovává problémy z oblasti rizikového chování a další rizikové projevy chování, ale zejména by měl pomáhat jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin při ochraně jejich lidských práv (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010, s. 8-9).

2.3.8 Bezpečnostní plán školy

Není pochyb, že stejně jako je vhodné, aby osoby ohrožené domácím násilím měly bezpečnostní plán pro případ nouze, tak i škola by měla mít zpracovanou obdobnou strategii,

jak pomoci nejen žákům, ale i rodinám, kde dochází k násilí v rodině, resp. domácímu násilí, pokud se na ni členové rodiny obrátí, nebo pokud dojde ke zjištění tohoto jevu ze strany školy.

Zvláště ve škole je důležité, aby se na takovém plánu podíleli všichni pracovníci školy a to od ředitele školy, přes pedagogy, administrativní pracovníky až po školníka apod. Zvláště pedagogové a pedagogičtí pracovníci mají jedinečnou možnost zachytit včas varovné signály, které by naznačovaly přítomnost domácího násilí, neboť jsou s dětmi ve styku téměř 1/3 dne v pracovním týdnu. Učitel by si měl všimnout projevů, které by mohly signalizovat přítomnost domácího násilí a jsou blíže specifikovány v kapitole Dopady domácího násilí na děti. Připomeňme, že dítě může být unavené, náladové, nesoustředěné, agresivní, chová se neadekvátně svému věku, je plačtivé, šikanuje druhé, chodí oblékané nepřiměřeně ke klimatickým podmínkám, může mít podlitiny, úrazy nebo se např. může vyhýbat tělocviku apod. Škola by neměla tyto signály přehlížet nebo bagatelizovat a rozhodně by se měla zajímat o to, co se děje. Rovněž tak učitel má povinnost dítě, které se mu chce svěřit vyslechnout a poskytnout mu případně pomoc. Je také důležité, aby dítě vědělo, že ve škole je v bezpečí před případným útočníkem. Také škola by měla mít informace, zejména v případech rozvedených rodičů, nebo v případech předběžných opatření apod., o tom, komu je dítě svěřeno do péče, kdo může dítě vyzvedávat ze školy atd. Škola by měla rovněž disponovat příslušnými rozhodnutími soudu v případech rozhodnutí o svěřením do péče nebo předběžných opatření, od policie v případě vykazání, popřípadě dokumenty od OSPOD nebo jiných organizací, právě ve vztahu k dětem. Pokud škola ve složce dítěte takové informace nemá, je vhodné požádat toho daného zákonného zástupce dítěte, opatrovníka atd. o doplnění těchto listin, případně doporučit těmto osobám návštěvu některé z pomáhajících organizací. Podstatné je také, aby škola byla seznámena i s takovou skutečností, že dítě je například ubytované na utajeném místě z důvodu bezpečnosti, mít kontakt na toto místo, resp. jeho pracovníky. (Stop násilí.cz, 2007a; Stop násilí.cz, 2007b) V této souvislosti lze využít i služby některých zejména občanských sdružení, které nabízí pomoc při zpracování bezpečnostního plánu, využít služeb PPP nebo akreditovaných vzdělávacích programů. Takovým příkladem mohou být programy občanského sdružení Acorus, které se zabývá pomocí osobám ohroženým domácím násilím. Uvedme programy jako Domácí násilí, Komunikace s osobou ohroženou domácím násilím, Práce s dětmi, které zažily domácí násilí apod. (Acorus, o.s., nedatováno)

Aby škola věděla, jak má obzvláště v akutních případech jednat, musí mít k dispozici nejen kontakty na Policii ČR, Záchranou službu, ale také na OSPOD, případně krizová centra, Fond ohrožených dětí, a další organizace poskytující pomoc v případech domácího násilí. Za důležité z hlediska bezpečnosti lze považovat i takové preventivní opatření, že u vstupu do školy bude bezpečnostní kamera, případně mít školu uzamčenou a přístup jiným osobám umožnit jen na ohlášení. Pro případ nouze je pak dobré postupovat podle předem připraveného krizového plánu. Ten by měl upravovat takové činnosti, jako kdo bude volat policii, kdo zajistí bezpečí ohroženého dítěte, kde bude ohrožené dítě čekat příjezdu policie, s kým, kdo se postará o bezpečí dalších dětí, kdo vyčká příjezdu policie apod. (Stop násilí.cz, 2007a)

Tato všechna opatření jsou především opatřeními preventivního charakteru, ale z vlastní zkušenosti musím potvrdit, že právě takto vymezené činnosti v určitých situacích, ale hlavně znalost svých povinností v okamžiku, kdy je potřeba, je tzv. k nezaplacení. Protože právě profesionalita v kombinaci s přesností a rychlostí takových opatření může přispět k rychlému řešení a eliminaci případných následků.

2.3.9 Učitel a domácí násilí

Pokud jsme výše uváděli, že pracovníci škol mají jedinečnou možnost všimnout si, že dítě docházející do školy trpí domácím násilím nebo je jeho svědkem, tak o učitelích, především těch třídních a na nižších stupních vzdělání (ZŠ) to platí o to více. Vždyť právě tito učitelé jsou dětem ve škole nejbližší a jsou to oni, co je zejména povinnou školní docházkou provází, prožívají s nimi nejen radosti, ale právě i případné starosti, jak už v otázce výuky, tak v otázce výchovy, ale také pokud je ve třídě nebo škole zdravé klima, tak i radosti a starosti rodinného života žáků. Sám mám tuto zkušenost, neboť i má dcera, která navštěvuje 1. třídu ZŠ má tak kladný vztah ke své učitelce, že když jí vidí, tak doslova skáče radostí. Těší se, jak si každé pondělí sednou a řeknou si, jak se měli, co nového doma apod. Sama paní učitelka nás ujistila, že ví o našich rodinách všechno, neboť děti jí řeknou vše, od a až po z. Rovněž však také zmínila, že má třídu, kterou nepamatuje, protože ve třídě je 17 dětí a z nich je 12 z rodin rozvedených nebo takových, kde byl upraven styk rodičů s dětmi, proto už na začátku roku apelovala na to, aby jí byly nahlášeny poměry v rodině, zejména co do předávání a vyrozumívání. I takové jednání posílilo mou důvěru v tuto paní učitelku, neboť evidentně ví, že je potřeba děti chránit, a že je za potřebí, mít nějaký bezpečnostní plán.

Právě toto jsou důvody, proč je učitel téměř v ideální pozici pomoci žákovi v takové situaci. Za nejdůležitější a již několikrát zmíněné považují nutnost všimnout si. Ať už změn v oblasti chování, tak v oblasti prožívání, ale i změn fyzických. Dítě reaguje na násilí v rodině různými způsoby a všechny tyto změny a indikátory, které by mohly nasvědčovat domácímu násilí, jsem popsal v kapitole Dítě jako svědek a oběť domácího násilí. Tyto varovné signály jsou tedy prvními známkami toho, že se něco může stát.

Identifikovat rodinu, kde dochází k domácímu násilí, však nemusí být vůbec jednoduché. Násilné osoby vystupují na veřejnosti naprosto odlišně od svého vystupování doma. Dokonce i oběti včetně dětí mohou navenek působit tak, že se nic neděje. Než však dojde k zásahu do rodiny, je dobré, aby i učitel znal znaky a formy domácího násilí a v případě hovoru s žákem či rodičem dokázal odlišit domácí násilí např. od jednoho konfliktu. Učitel by měl znát, jak má v takových případech postupovat, protože nevhodný zásah může vést až k eskalaci násilí v rodině a může být ohrožen žák i jeho rodič. Pro učitele však také platí stejná oznamovací povinnost jako pro každého občana, takže pokud má učitel podezření ze spáchání trestného činu nebo protiprávního jednání, zejména ve vztahu k dítěti, např. jeho týrání, zanedbání či zneužívání, je povinen se s takovou záležitostí vypořádat, neboť v případě neoznámení by se sám mohl vystavit případnému trestněprávnímu postihu. Proto při takovém podezření je nutné spolupracovat jednak s OSPOD a jednak s Policií ČR. Obzvláště by měl učitel zasáhnout v případě, že má informace o tom, že dochází v rodině k domácímu násilí, příslušné orgány o tomto faktu vědí (OSPOD, Policie), ale nekonají tak jak by měly nebo mohly. Již v rámci prevence je tedy dobré o domácím násilí hovořit, znát jeho projevy nebo možnosti intervence. To může být buď v rámci vzdělávacích oblastí či průřezových témat, rozmístěním brožur, letáků ve škole nebo pomocí besed atd. Dítě má být informováno o možnostech pomoci, o tom, že má možnost říci ne a také o tom, že má právo požádat o pomoc. (Stop násilí.cz, 2007a; 2007b; 2007c)

2.3.10 Role učitele při pomoci oběti domácího násilí

V souvislosti s pomocí dětem jako obětem nebo svědkům domácího násilí je potřeba vyzdvihnout právo dítěte na pomoc. V souvislosti se školou pak zmiňují zejména Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který ve svém § 8 odst. 1, 2 uvádí:

„(1) Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů⁷⁾ přísluší též ochrana práv

a oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv; tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

(2) Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.“ (Česko, 1999)

Ze zmíněného je tedy patrná nutnost spolupráce školy s dalšími orgány poskytujícími ochranu především dítěti. Zvláště pak spolupráce nejen škol, ale jednotlivých učitelů s pracovníky OSPOD je zcela na místě.

Role učitele v současné společnosti je těžká, zejména pak, když se mu dítě začne svěřovat právě s tím, že např. táta mu bije maminku, nebo přímo ho. Každopádně je důležité dítěti pomoci a to i v dnešní době, kdy učitel potřebuje téměř povolení i na to, aby se na dítě v lavici podíval. Právě zde dochází ke kolizi práva na soukromí a práva na ochranu zdraví a života, které je v tomto případě jednoznačně nadřazené. Proto i právníci mluví o tom, že v případě domácího násilí může pedagog dítě i bez vědomí rodičů odvést k potřebnému vyšetření nebo do krizového centra. (Švancar, 2007)

Při prvním kontaktu s dítětem, které se svěří učiteli nebo se kterým navážeme rozhovor, je nutné získat kontrolu nad svými emocemi. Zejména pocit uskutečnění okamžitého nepromyšleného zásahu není vhodný. Důležité je soustředit se na dítě, podpořit jeho rozhodnutí, že se s problémem odhodlalo svěřit a pomoci mu zbavit se jeho břemene, které si nepochybně v důsledku domácího násilí nese. Kontrola nad vlastními emocemi je důležitá obzvláště v případě, kdy je dítě obětí domácího násilí. Důležité je, aby učitel zajistil při rozhovoru s dítětem jeho bezpečí a pohodlí. To samé by však měl zajistit i sobě, neboť nepochybně bude vnitřně řešit otázky, zda je to co mu dítě povídá vůbec možné, co dělat, kam se obrátit, aby situaci nezhoršil, nepochybně se v učiteli budou mísit pocity vzteku, soucitu, bezmoci apod. To všechno by však nemělo jít na učiteli vidět a měl by pokud možno i v této nelehké situaci zachovat klid, rozvahu a být pro dítě oporou. Dítě je vhodné podpořit a vyjádřit mu podporu za statečnost už jen proto, že se nebálo učiteli svěřit. Také je vhodné zmínit, že není pěkné, co se mu stalo, že má právo na své pocity, rozhodně to není jeho chyba,

tím, že promluvil, může pomoci sourozencům nebo rodiči a učitel je tam od toho, aby jej podpořil a pokusil se udělat vše proto, aby mu pomohl. Zde je však důležité zmínit i to, že učitel by neměl slibovat takové věci, které nemůže učinit nebo takové, o kterých si sám není jistý. Velmi podstatné je také zjistit, zda dítěti nebo někomu z rodiny nehrozí bezprostřední nebezpečí, případně opakování násilného jednání agresivní osobou. K tomu všemu je potřeba znát nejen historii násilí uvnitř rodiny, ale také poslední incidenty. (Stopnásilí.cz, 2007b)

V této souvislosti zmiňme alespoň klíčové otázky, které nám pomohou identifikovat, zda se jedná o domácí násilí či nikoliv a jaká je jeho dynamika. Tyto otázky jsou využitelné především při zjišťování stavu u dospělého, ale přiměřeným způsobem lze aplikovat i směrem k dětem. Špaténková zmiňuje jako klíčové otázky ty, které se ptají na to co se děje. Tzn. na první a poslední incident, na nejhorší incident, na to, jak se chovala násilná osoba, jak reagovala ohrožená osoba při prvním i posledním incidentu, co předcházelo konfliktu, za jakých okolností vznikl konflikt, jaký měl konflikt následek, tj. byl někdo zraněný, jak, vyhledal ošetření nebo jinou pomoc apod. (Ševčík, Špaténková a kol., 2011, s. 164)

V praxi to tedy znamená nebát se zeptat, co se stalo, co bylo potom, jaký byl mechanismus vzniku zranění. Naopak za nevhodné lze považovat otázky, které vyjadřují naše domněnky, otázky sugestivní, ale také otázky, jejichž odpověď již byla řečena např. „Jsi si opravdu jistý, že to byl“ nebo otázky, který se ptají na to, proč a z jakého důvodu se to stalo. Zejména z toho důvodu, že děti vnímají tento typ otázek tak, že jsou obviňovány za násilí. Proto je rovněž důležité vysvětlit dítěti, že o některých věcech se mluvit musí hlavně proto, aby se zamezilo dalším, možná i horším následkům, dalšímu napadání atd. Rovněž dítěti nelhat a neslibovat, že si vše nechá pro sebe, naopak je vhodné zmínit, že o situaci bude hovořit pouze s lidmi, kteří vědí, jak postupovat, dokážou pomoci a budou se snažit pomoci i dítěti. V rozhovoru by mělo mimo jiné i zaznít, že za násilí, které se doma odehrává nemůže dítě, ani jeho sourozenec, ale ten, kdo je za něj odpovědný, konkrétní násilná osoba. Nikdo není oprávněn se na dítěti dopouštět násilí a to ani rodič nebo jiný člen v rodině, je dobré a správné, že se dítě rozhodlo promluvit a také, že nemůže situaci vyřešit samo, a právě proto jsou tu ostatní lidé z okolí, kteří mají s domácím násilím zkušenosti a dokáží vhodně pomoci a opět zdůraznit, že v tom není dítě samo, že je bohužel spousta dětí, kterých se takové problémy týkají. (Stopnásilí.cz, 2007b)

Rovněž je možné, že učitele kontaktuje ohrožená osoba, např. matka dítěte. V tom případě, lze aplikovat obdobný způsob pomoci. Špaténková dále zdůrazňuje, že v rámci intervence je důležitá jak oblast podpory, tak oblast poskytování informací. V souvislosti

s kontaktem s ohroženou osobou doporučuje jednat a reagovat způsobem podporujícím zkušenost ohrožené osoby, nechat ji vyslovit své pocity, neposkytovat planá slova útěchy, neslibovat nemožné a nereálné, naopak je dobré být autentický, zdůraznit ochotu pomoci, povzbudit pro hledání odvahy a síly v dalším rozhodnutí, případně doporučit obrátit se na intervenční centra apod. Rozhodně však respektovat právo na vlastní rozhodnutí ohrožené osoby. V oblasti poskytování informací je nutné brát zřetel na to, abychom poskytovali informace o domácím násilí, které jsou faktické, příhodné je také ukázat na možnosti pomoci, na to, že pomoc je dosažitelná, proto je vhodné mít i ve škole různé letáky a brožury organizací, které se zabývají domácím násilím. Také dotaz na to, zda chce ohrožená osoba věc ohlásit na policii. Dále pak autorka ještě zmiňuje důležitost poučných a edukativních komentářů, přeformulovat situaci tak, aby slabost, kterou vnímá ohrožená osoba, se stala její silnou stránkou tzv. převést hovor takovým způsobem, že setrvání ve vztahu s násilníkem není slabost, ale důkaz její síly atd., a také v pomoci získat nadhled – není to její vina apod. (Ševčík, Špaténková a kol., 2011, s. 164-165)

2.3.11 Učitel a možnosti prevence ve třídě mladších žáků

Pokud jde o prevenci ve škole, tak je nezpochybnitelné, že zde je význam školy nezastupitelný. Škola respektive třída může být pro dítě potýkající se s fenoménem domácího násilí jedním z nejbezpečnějších míst vůbec, a proto je důležité, aby také škola byla v rámci své funkce schopna zajistit informovanost žáků, zejména o nevhodných vzorcích chování, už od útlého věku. Prevence násilí jako takového, jeho netolerance, by měla být součástí vyučování a vhodně včleněna do ŠVP. Učitelé by měli být schopni vyslechnout své žáky a měli by být proškoleni v otázkách jak pomoci, kam žáky odkázat na pomoc atd. V mladší třídě je dobré zaměřit se na kompetence k řešení situací, tzn. poukázat na možnosti řešení situací nekonfliktním a bezpečným způsobem. Zdůraznit, že děti mají právo na bezpečí v každém prostředí, že mají mít svou intimitu, tzn. vědět o svém těle a znát nebezpečné dotyky. Také, že násilí nemusí přijít jen od cizích a podezřele vypadajících lidí, ale také od milých, hodných, ale i blízkých známých nebo bohužel i rodinných příslušníků. I mladší děti je dobré učit znát důležitá telefonní čísla na Policii, Záchranou službu atd., případně i informace, kam zavolat v případě potíží, tzn. na Linku bezpečí, obrátit se na sociální pracovníci apod. K tomu je opět vhodné zmínit, že i sama přítomnost takových letáků, plakátů, brožur na půdě školy nepochybně může splnit tento účel. (Stopnásilí.cz, 2007e)

2.3.12 Učitel a možnosti prevence ve třídě starších žáků – teenagerů

Stejně jako u mladších dětí, tak i v poskytování prevence a intervence by měli být učitelé vhodně proškoleni, aby dokázali případně poskytnout adekvátní intervenci případně poukázat na vhodnou organizaci poskytující pomoc. Z hlediska přímé práce se třídou se doporučuje zařadit do témat otázku nepřijatelnosti násilí obecně, ale už i přímo domácího násilí, jaké jsou jeho znaky, formy, jak se mu bránit, jaké jsou možnosti pomoci. Klást především u chlapců důraz na to, že být silný neznamená mít moc nad druhým a právo někomu ubližovat. Naopak je příkladné postavit se na stranu slabšího. Vzhledem k tomu, že teenageři už začínají postupně budovat i své vlastní vztahy, tak neméně významné je poučit je o tom, jak by neměl vypadat zdravý vztah, co je kontrola, pronásledování, slídění a podobné nezdravé podoby vzájemných vztahů, jaké jsou znaky počátku násilí ve vztazích a jaké jsou možnosti pomoci. (Stopnásilí.cz, 2007f)

2.3.13 Význam preventivní práce učitele s dětmi

Tato preventivní činnost má význam zejména v sociálním kontextu, tj. ve vztahu k naší společnosti jako takové, protože nevhodně naučené vzorce chování si mladší generace může a zpravidla přenáší i do svých vlastních vztahů, a tak se šíří dále a dále. Právě společenské klima nebo postoje k otázce násilí, včetně toho domácího, se podílí celou řadou faktorů na vzniku či rozvoji tohoto fenoménu. Také vliv médií má velmi významný vliv na rozvoji tohoto fenoménu, protože právě jeho vlivem dochází ke zvyšování míry tolerance společnosti k agresivitě a násilí. Právě zde je potřeba podtrhnout význam školy jako formální instituce, která by měla snížit míru tolerance k násilí, právě vedle médií, trestněprávních institucí nebo i ve spolupráci s dalšími neformálními institucemi charakteru zájmových kroužků apod. Výsledkem by pak měla být změna myšlení lidí a posunutí hranic normality v naší společnosti ve vztahu k násilí a jeho nepřiměřenou formu odmítnout, otázkou však zůstává samotné stanovení této normy, neboť i to, co je normální se v průběhu času ve společnosti mění z důvodu několika působících faktorů, včetně těch vývojových, kam patří i vztah společnosti k problematice agresivity a násilí. (Fischer, Škoda, 2009, s. 45-56)

Po přečtení této podkapitoly je podle mě na místě konstatovat, že činnost školy je mimo jiné směry i ve směru k domácí násilí nezastupitelná a to jak v otázce prevence, tak v oblasti poskytované intervence nejen žákům, ale i rodičům. Pro dokreslení této důležitosti pak zmiňme některá, podle mě významná statistická data zabývající se problematikou

domácího násilí. Proto v následující, předposlední kapitole je provedena analýza statistických údajů PČR Olomouckého kraje a APIC se zaměřením na děti, které jsou přítomny domácímu násilí.

3 Domácí násilí ve statistice

Jak je uvedeno výše, cílem této kapitoly je především podtrhnout význam důležitosti objasňování, odhalování a intervenci domácího násilí nejen obecně, ale hlavně ve školním prostředí. Následující výstupy pak shrnují, jaké počty dětí jsou přítomny domácímu násilí a v jakém rozsahu jsou přímo ohroženy domácím násilím. Po přečtení kapitoly se mnou jistě budete souhlasit, že i vzhledem k těmto výstupům je důležité, aby této problematice byla i na půdě škol věnována náležitá pozornost. Vzhledem k tomu, že policie eviduje zejména statistiky jen samotného vykazání a sama nedělá výstupy, ze kterých by bylo patrné kolik bylo ohrožených dětí či jiných skupin ohrožených apod., využil jsem po poradě s plk. Bc. Zbyňkem Hanzlem, krajským koordinátorem PČR pro domácí násilí statistiky na intranetových stránkách Krajského ředitelství policie Olomouckého kraje a statistiky Asociace pracovníků intervenčních center ČR, ze kterých pro jejich validitu čerpá sama PČR.

Nejprve zmíním počty vykazání PČR, které byly realizovány za poslední tři uzavřené kalendářní roky tj. za roky 2010 – 2012. V roce 2010 bylo v rámci České republiky realizováno PČR vykazání celkem v 1058 případech, v roce 2011 v 1430 případech a v roce 2012 v 1400 případech. Tyto počty jsou pak znázorněny v příloze č. 1, grafu č. 1. (Policie České republiky, 2012; Bílý kruh bezpečí, 2012; Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s., nedatováno)

Podrobněji jsem se pak zaměřil a rozebral rok předešlý, tedy 2012. Jak jsem uvedl podle statistiky APIC bylo v ČR v období od 01.01.2012 do 31.12.2012 realizováno v souvislosti s domácím násilím celkem 1400 vykazání a od roku 2010 se jedná o první pokles co do počtu realizace tohoto institutu. Z celkového počtu 1400 vykazání se ve 190 případech jednalo o vykazání opakované. Ze statistiky APIC je však pro tuto práci důležitá zejména přítomnost dětí, která činí nezanedbatelnou položku v této statistice. Za celý rok 2012 a z celkového počtu 1400 vykazání bylo celkem 811 domácností s dětmi a celkový počet dětí v domácnostech činil 1509. V příloze č. 2, grafu č. 2 je pak vyhotovena struktura počtu vykazání za jednotlivé kraje. Největší počet vykazání má Ústecký kraj, který se počtem 204 vykazání podílí na celkovém počtu z 14,57 %. Druhé místo pak obsadil kraj Jihomoravský

s počtem 150 vykázaní a podílem 10,71 %. Třetí místo co do počtu vykázaní pak zaujalo Hlavní město Praha s počtem 138 vykázaní a podílem téměř 9,86 %. Pro další významná zjištění, která jsou uvedena níže, pak ještě zmíním na čtvrté pozici figurující kraj Karlovarský s počtem 111 vykázaní a podílem 7,9 %. Na opačném konci pak stojí kraj Plzeňský, který v roce 2012 evidoval pouze 30 vykázaní a na celkovém počtu se pak podílí 2,14 %. Převážná většina krajů v ČR se pak pohybuje na úrovni kolem 100 vykázaní. (Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s., nedatováno)

Za ještě významnější pro tuto práci považuji výstupy zpracované APIC ve vztahu k ohroženým osobám. Za rok 2012 bylo domácím násilím ohroženo celkem 2051 osob, z čehož v 1467 případech se jednalo o ženy, ve 164 případech o muže a ve 420 případech byly v ČR přímo ohroženy děti. Tzn., že z celkového počtu ohrožených osob bylo v ČR za rok 2012 téměř 20,5 % dětí. Grafické znázornění ohrožených osob jsem pak vyjádřil v příloze č. 3, grafu č. 3. Výše jsem zmínil, že pro další zjištění je vhodné zmínit kraj Karlovarský, který co do počtu vykázaní obsadil nechvalně 4. místo tohoto žebříčku. To ovšem neplatí pro oblast ohrožených osob, zejména tedy ohrožených dětí, neboť právě v tomto kraji bylo za rok 2012 přímo ohroženo domácím násilím 112 dětí, tedy celých 26,6 % ohrožených dětí je právě z tohoto kraje. Tuto skutečnost pak považuji za zvláště alarmující, zejména pokud si tento počet ještě více rozvrstvíme podle věku ohrožených dětí. Z tohoto počtu bylo 52 dětí ve věku do 6 let a 60 dětí ve věku do 18 let. Tzn., že téměř 53,6 % dětí navštěvuje některou ze vzdělávacích institucí, obzvláště tedy ZŠ, kam docházelo 54 ohrožených dětí ve věku mezi 7 – 15 rokem. Toto zjištění pak považuji za zvláště významné k umocnění důležitosti role učitele ve vztahu k domácímu násilí. Druhé místo tohoto zajisté smutného žebříčku obsadil kraj Pardubický s počtem 54 ohrožených dětí a podílem téměř 12,86 %. Na opačném konci žebříčku je pak opětovně kraj Plzeňský s 1 ohroženým dítětem a podílem 0,24 %. Pokud vyjmu ze statistiky právě extrémní hodnotu Karlovarska, tak průměrná hodnota ohrožených dětí ve zbylých 13 krajích se pohybuje kolem hodnoty 23 – 24 ohrožených dětí, což rozhodně není zanedbatelné číslo. Kompletní počty ohrožených dětí podle jednotlivých krajů znázorňuje graf č. 4, obsažený v příloze č. 4. U kraje Karlovarského jsem výše rozebral i strukturu věkového složení ohrožených dětí a to nejen z důvodu, že tento kraj výrazně převyšuje počtem ohrožených dětí ostatní kraje, ale zejména proto, abych poukázal na skutečnost, že velká část dětí navštěvuje některou ze vzdělávacích institucí. Samozřejmě u kategorie od 2 do 6 let by bylo zajímavé zjistit, kolik dětí navštěvuje institucionalizované

vzdělávání především tedy mateřské školy, ale takovou informací statistika APIC nedisponuje a vlastním šetřením jsem nezjistil, že by až do takové hloubky byly tyto údaje zpracovávány. Nicméně existují výstupy pro kategorie dětí ve věku 7 – 10 let, 11 – 15 let, kdy se jedná o děti navštěvující zpravidla ZŠ a kategorie 16 – 18 let u dětí navštěvujících SŠ. Tuto kategorii jsem v této analýze musel upřesnit a to zejména ve vztahu k celkovému počtu dětí ohrožených, neboť součty všech kategorií neodpovídali celkovému počtu 420 ohrožených dětí. (Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s., nedatováno) Ve statistice je u kategorie zapsán celkový počet 76, ale musíme si uvědomit, že kategorie zahrnuje i osoby, jež dovršili 18 rok života

a tudíž ze zákona již nemůžeme hovořit o dítěti, neboť za dítě považujeme osobu, která právě nedovršila 18 rok věku života. (Česko, 2009) Právě z tohoto důvodu byla u této kategorie vyhodnocena hodnota 52 ohrožených jedinců odpovídajících termínu dítě.

Poslední graf č. 5 obsažený v příloze č. 5 této práce vyhodnocuje právě strukturu ohrožených dětí domácím násilím v ČR podle věku. U nejmladší kategorie 0 – 1 let se jedná o 24 ohrožených dětí s podílem 5,7 %, kategorie 2 – 6 let činí 131 ohrožených dětí, což také z této kategorie podle věku činí nejohroženější skupiny s podílem 31,2 %. Následuje kategorie mladšího školního věku 7 – 10 let, kde bylo zaznamenáno celkem 96 ohrožených dětí a podíl této skupiny je 22,8 %. Další věková skupina dětí školního věku v rozmezí 11 – 15 let se podílí s druhým nejvyšším počtem 117 ohrožených dětí na celkové statistice hodnotou 27,9 % a poslední sledovaná skupina dětí ve věku 16 – 18 let eviduje právě zmíněných 52 ohrožených dětí s podílem 12,4 %. Pokud tedy vyhodnotím kategorii školních dětí navštěvující ZŠ v ČR ve věku od 7 do 15 let, dostanu se k číslu 213 ohrožených dětí tj. k 50,7 % z celkového počtu ohrožených dětí a dále při připočtení kategorie dětí navštěvující zpravidla SŠ ve věku 16 – 18 let k počtu 265 dětí a hodnotě téměř 63,1% z celkového počtu 420 ohrožených dětí. (Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s., nedatováno)

4 Závěr

Na úvod této práce jsem zmínil důvody, které mne vedly právě ke zvolenému tématu. Zjistit, zda školská legislativa a zejména metodika odráží v sobě fenomén domácího násilí, alespoň takovým způsobem, aby učitelé, kteří se s tímto jevem mohou setkat u svých žáků, věděli, jak poznat, že dítě trpí domácím násilím nebo je jeho svědkem a aby věděli, jakým způsobem reagovat, případně pomoci. Od těchto důvodů se tedy formuloval i cíl mé práce,

tedy popsat, jak se škola jako vzdělávací instituce staví k otázce domácího násilí se zaměřením na implementaci této problematiky do její činnosti a to nejen v rovině zákonných norem, ale i v rovině nejrůznějších metodik nebo pomůcek, které by mohly pomoci pedagogickým pracovníkům při zjištění, že dítě docházející do školy se setkalo či je zasaženo právě domácím násilím. Důležitost informovanosti pedagogických pracovníků pak měla vystihnou analýza sekundárních dat ve formě statických výstupů k domácímu násilí, které evidují jednak složky Policie České republiky a jednak Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s.

V první části práce jsem se obecně zmínil k důvodům, proč vůbec dochází mezi lidmi k násilí, jaké jsou důvody jejich agrese, neboť právě i z těchto obecných hledisek vychází domácí násilí jako společensky nežádoucí jev. V kapitole následující, jsem se věnoval samotnému domácímu násilí, kde jsem za pomoci předních českých a slovenských odborníků definoval, co vlastně domácí násilí je, jaké jsou jeho znaky a formy. Také jsem v práci podnikl krátký exkurz do právní úpravy domácího násilí v ČR a z něj vyplývajících pilířů zabezpečujících ochranu ohrožené osoby.

V následujícím bloku jsem se pokusil vystihnout co nejprehledněji a nejsrozumitelněji dopady domácího násilí na děti, které se staly nejen jeho svědky, ale především jeho obětmi. Právě v této části jsou vyzdvížena konkrétní specifika, podle kterých může učitel nebo jiný pedagogický pracovník ve školním prostředí rozpoznat, že dochází v rodině žáka k nějakým nežádoucím situacím, případně k domácímu násilí.

V části třetí pak přecházím k samotnému vztahu školy a domácímu násilí. Zde jsem se zabýval nejen vymezením školy, ale také prevencí rizikového chování či sociálně patologických jevů. Zde jsem se pokusil vystihnout z v současné době účinných norem nebo využívaných dokumentů takové myšlenky či stanoviska, které vystihují to, jak se škola staví k otázce domácího násilí a jak je na něj schopna případně reagovat. Je zde tedy stručný exkurz do Školského zákona, Národního programu rozvoje vzdělávání, ale i do RVP pro základní, gymnaziální či střední odborné vzdělávání. Poměrně velká část je zde věnována dle mého názoru z hlediska nejen prevence, ale zejména z hlediska interdisciplinární a meziresortní spolupráce, důležitému dokumentu, kterým je Národní plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014. Právě zde jsem pak popsal i úkoly, které byly uloženy MŠMT v souvislosti s domácím násilím a jeho zakotvení do školského systému norem a metodik. Také je zde zmíněna Národní strategie prevence násilí na dětech na období 2008 – 2018, kde je mimo jiné zmíněn i syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte, neboť jak je i v této práci

uvedeno dle Čírtkové (2004, s. 249) dítě, které se stalo svědkem či obětí domácího násilí je v současné době považováno za dítě týrané a to ať už psychicky nebo fyzicky. V této části je však vedle NAP DN věnována značná pozornost i systému poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních právě ve vztahu k domácímu násilí. Jsou zde vymezeny činnosti v této oblasti, od ředitele školy až po třídního učitele, kteří jsou především podle mě tím nejdůležitějším článkem na spojnici mezi dítětem a pomocí takovému dítěti, které se stalo svědkem či obětí domácího násilí.

V této souvislosti považuji za vhodné zmínit, že z této kapitoly mám určitý rozporuplný pocit. Na jedné straně jsou v NAP DN rozpracovány úkoly pro jednotlivé resorty téměř do detailu, na druhé straně jejich zakotvení do systému zřejmě vázne. Toto jsem poznal zejména při vyhledávání informací ve vztahu škola – domácí násilí a to ať už v legislativě, či nejrůznějších metodikách, tak na samotných stránkách MŠMT. Beru v úvahu, že policie pracuje s domácím násilím často, takže když na intranetu PČR, ale i stránkách Ministerstva vnitra ČR zadáte domácí násilí, tak vám systém vygeneruje nespočet odkazů s návody a metodikami k dané problematice. Jiná situace je na stránkách MŠMT, kde tyto informace jsou velmi složitě, pokud vůbec dohledatelné. Na jedné straně v resortu MŠMT existuje podle mě velmi dobře zpracované Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, kde v jeho přílohách najdeme jednotlivé rizikové faktory chování a nejrůznější sociálně patologické jevy, ale hlavně je zde návod pro učitele, tzv. co dělat když. Bohužel zde postrádám právě problematiku domácího násilí, se kterou se sice učitelé setkávají zřejmě méně často, než s jinými jevy, ale neznamená to, že se ve škole tento fenomén nevyskytuje a podle mě by bylo vhodné takovou metodiku zakomponovat například právě k tomuto doporučení.

Na tato slova pak mohu navázat i při hodnocení části věnující se učitelům, resp. jejich roli v této problematice a možnostem prevence. Také zde bohužel ze strany MŠMT postrádám nějaký ucelený a hlavně dostupný, např. na webových stránkách, materiál, který by učitelé vysvětlil jeho roli v případech domácího násilí apod. Nejucelenější a podle mě i stručný a vhodný materiál, který učitelé může v základních liniích pomoci, jsem tedy nenalezl na stránkách MŠMT, ale na webových stránkách Stopnásilí.cz.

Při analýze výstupů ze statistik PČR a APIC jsem pak dospěl k závěru, že zabývat se problematikou domácího násilí i na půdě školy a školských zařízení je důležité, stejně jako např. proškolení učitele, jak mají v takových situacích reagovat. Tento závěr umocňuje sám statistický výstup, zvláště pokud se podíváme na počty ohrožených dětí a jejich věkovou

strukturu, ze které vyplývá, že děti navštěvující školu nebo školská zařízení, se podílí na celkovém počtu ohrožených dětí 63,1 %, což rozhodně není zanedbatelné číslo.

Musím říci, že tato práce mne rozhodně obohatila a to minimálně o větší rozhled v problematice domácího násilí, které jsem dříve vnímal spíše z pozice policisty a kolikrát mi bylo nepochopitelné, proč lidé jako třeba učitelé nepoznají domácí násilí nebo neví, jak mají jednat, a tak se omezují výhradně na volání na OSPOD nebo Policii. Dnes můžu říci, že jejich postup v určitých směrech chápu, a proto o to více se domnívám, že je potřeba pracovat na zakomponování této problematiky do resortu školství a také podporovat např. meziresortní spolupráci apod. I tato práce se však snažila nastínit a v hlavních liniích vymezit mimo jiné možnosti, jaké má učitel či jiný pedagogický pracovník ze své pozice ve vztahu k domácímu násilí, a pokud může v tomto směru pomoci, třeba i v jediném případě, tak potom i ona splnila svůj cíl.

Použité zkratky:

APIC – Asociace pracovníků intervenčních center ČR, o.s.

ZŠ – základní škola

SŠ – střední škola

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MSP – Ministerstvo spravedlnosti

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV – Ministerstvo vnitra

MZD – Ministerstvo zdravotnictví

NAP DN – Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014

NNO – nestátní neziskové organizace

OSPOD – orgán (oddělení) sociálně právní ochrany dětí

PČR – Policie České republiky

PPP – pedagogicko-psychologická poradna

RVP – rámcový vzdělávací program

ŠVP – školní vzdělávací program

Použitá literatura a zdroje:

- ACORUS, OBČANSKÉ SDRUŽENÍ, nedatováno. Vzdělání. Vzdělávací programy. *Acorus.cz* [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.acorus.cz/cz/vzdelavani/vzdelavaci-programy.html>.
- ANON, nedatováno. Fenomén „domácí násilí“. [Intranet Policie České republiky]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: http://web.ol.sm/Vyvoj_ol/kraj/stranky-utvaru/vnejsi_sl/ospp/dom_nasili/soubory/fenomen_dn.pdf.
- ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER, O.S., nedatováno. Statistika ČR 2012. *Domaci-nasili.cz* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/statistika-cr-cely-2012.pdf>.
- BENTOVIM, Arnon, 1998. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-629-3.
- BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, O.S., nedatováno. Ohrožené osoby. Děti. *Domácínásilí.cz* [online]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/deti/>.
- BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, O.S., 2011. Statistika. Přehled o vykázaní v ČR za rok 2010. In: *Domácínásilí.cz*. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>.
- BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, O.S., 2012. Statistika. Přehled o vykázaní v ČR za rok 2011. *Domácí násilí.cz* [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>.
- BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, O.S., 2013. Statistika. Přehled o vykázaní v ČR za rok 2012. *Domácí násilí.cz* [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>.
- ČESKO, 1963. Zákon č. 99 ze dne 14. prosince 1963 Občanský soudní řád. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>.
- ČESKO, 1993. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 1, s. 017. Dostupný také z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.
- ČESKO, 1999. Zákon č. 359 ze dne 09. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-20]. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

ČESKO, 2004. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 19, s. 10262 - 10324. Dostupný také z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>.

ČESKO, 2005. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-05]. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>.

ČESKO, 2006a. Zákon č. 135 ze dne 14. března 2006, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-15]. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-135>.

ČESKO, 2006b. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

ČESKO, 2008. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 91, s. 4086-4116. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/novy-zakon-o-policii-cr.aspx>.

ČESKO, 2009. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2004. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Pelhřimov: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Petra VITOUŠOVÁ a kol., 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2008a. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2008b. Právne a kriminologické aspekty domácího násila. In: *Bratislavská vysoká škola práva: Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v európe: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konaném v dňoch 15. – 16. októbra 2007* [online]. Bratislava: Poradca podnikateľa, spol. s r.o., február 2008 [cit. 2013-02-21]. ISBN 978-80-88-931-96-6. Dostupné z:

http://www.law.uninova.sk/konferencie/zbornik_domace_nasilie_fin.pdf.

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk. MATĚJÍČEK a kol., 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-192-5.

DUŠKOVÁ, Zora, nedatováno. Vliv domácího násilí a agrese na dítě. In: *Asociace neúplných rodin, o.s.* ©2011 [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/vliv-dom%C3%A1c%C3%ADho-nasili-a-agrese-na-dite>.

FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, 1991. Sdělení č.104/1991 Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte. Úmluva o právech dítěte. In: *zakonyprolidi.cz* [online]. ©AION CS 2010-2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2781-3.

FROMM, Erich, 1997. *Anatomie lidské destruktivity. Můžeme ovlivnit její podstatu a následky?* 1. vydání Praha: Nakladatelství Lidové noviny, ISBN 80-7106-232-4.

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Přeložil Jan JAŘAB. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.

KLÁTIK, Jaroslav, 2008. Právne a kriminologické aspekty domácího násila. In: *Bratislavská vysoká škola práva: Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v európe: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konaném v dňoch 15. – 16. októbra 2007* [online]. Bratislava: Poradca podnikateľa, spol. s r.o., február 2008 [cit. 2013-02-09]. ISBN 978-80-88-931-96-6. Dostupné z:

http://www.law.uninova.sk/konferencie/zbornik_domace_nasilie_fin.pdf.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2001. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris. ISBN 80-211-0372-8. Dostupný také z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2005. Koncepce poskytovaných služeb ve škole (č.j. 27 317/2004-24). In: *Věstník ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky*. Ročník LXI, sešit 7. Dostupný také z: <http://aplikace.msmt.cz/DOC/7-2005.doc>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2009. Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a

tělovýchovy na období 2009-2012 (č.j. 10 514/2009-61). In: *Věstník ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky*. Ročník LXV, sešit 6, s. 40-53. Dostupná také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2009-6>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2010. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (č.j.21291/2010-28). In: *msmt.cz* [online]. ©2006-2012 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/20274>.

NAKONEČNÝ, Milan, 1999. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Academia. ISBN 80-2000-0690-7.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. Rámcové vzdělávací programy podle kategorií oborů vzdělání. In: *www.nui.cz* [online]. ©2011-2013 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-podle-kategorii-oboru-vzdelani>.

ONDREJKOVIČ, Peter a kolektiv, 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava: vydavateľstvo SAV. ISBN 978-80-224-1074-8.

POLICIE ČR, 2010. Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta c. 166/2009 o provádění vykazání. [Intranet Policie České republiky]. [cit. 2013-02-13] Dostupné z: http://web.ol.sm/Vyvoj_ol/kraj/stranky-utvaru/vnejsi_sl/ospp/dom_nasili/soubory/DN_MP_1_2010.pdf.

STOPNÁSILÍ.CZ, 2007a. Škola a bezpečnostní plán. In: *Stopnasilí.cz* [online]. ©2007 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/skola-a-bezpecnostni-plan.html>.

STOPNÁSILÍ.CZ, 2007b. Znaký, že děti mají problémy. In: *Stopnasilí.cz* [online]. ©2007 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/znaky-ze-deti-maji-problemy.html>.

STOPNÁSILÍ.CZ, 2007c. Jak podpořit dítě. In: *Stopnasilí.cz* [online]. ©2007 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/jak-podporit-dite.html>.

STOPNÁSILÍ.CZ, 2007d. Škola a oznamovací povinnost. In: *Stopnasilí.cz* [online]. ©2007 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/skola-a-oznamovaci-povinnost.html>.

- STOPNÁSILÍ.CZ, 2007e. Prevence a práce se třídou – mladší žáci. In: *Stopnásilí.cz* [online]. ©2007 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/prevence-a-prace-se-tridou-mladsi-zaci.html>.
- STOPNÁSILÍ.CZ, 2007f. Prevence a práce se třídou – teenageři. In: *Stopnásilí.cz* [online]. ©2007 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/prevence-a-prace-se-tridou-teenageri.html>.
- ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATÉNKOVÁ, 2011. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. První vydání. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-7367-690-2
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol., 2011. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2624-3.
- ŠVANCAR, Radmil, 2007. Učitel uprostřed domácího násilí. In: *Učitelské noviny* [online]. roč. 2007, č. 12. [cit. 2013-03-03]. ISSN 0139-5718. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=287>.
- VANÍČKOVÁ, Eva, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Hana PROVAZNÍKOVÁ, 1995. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-7184-008-4.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2008. 1139/2008 Usnesení č. 1139/2008 Vlády České republiky ze dne 3. září 2008 k Národní strategii prevence násilí na dětech v České republice na období 2008 – 2018. Národní strategie prevence násilí na dětech v České republice na období 2008 – 2018, uvedený v části III materiálu č.j. 1356/08. In: *Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí*. Částka 5, s. 90-95. Dostupný také z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vestnik-vlady-pro-organy-kraju-a-organy-obci-rok-2008.aspx>.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2011. Usnesení č. 262/2011 Vlády České republiky ze dne 13. dubna 2011 o Národním akčním plánu prevence domácího násilí na léta 2011 až 2014. Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011 až 2014, uvedený v části III materiálu č.j. 298/11. In: *Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí*. Částka 3, s. 47. Dostupná také z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2011-2014.pdf>.
- VYKOPALOVÁ, Hana, 2001. Násilí v rodině. In: *Kriminalistika* [Intranet Policie České republiky]. roč. 2001, č. 4. [cit. 2011-10-26]. ISSN 1210-9150. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2001/01_04/vykopal.html.

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ PRAHA, 2001. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Pomůcka na pomoc učitelům (aktuální znění k 1.9.2010). In: *www.nui.cz* [online]. ©2011-2013 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/133>.

Seznam příloh:

Příloha č. 1

Graf č. 1: Počet vykázaní v letech 2010 – 2012

Příloha č. 2

Graf č. 2: Počet vykázaní v jednotlivých krajích v roce 2012

Příloha č. 3

Graf č. 3: Struktura ohrožených osob za rok 2012

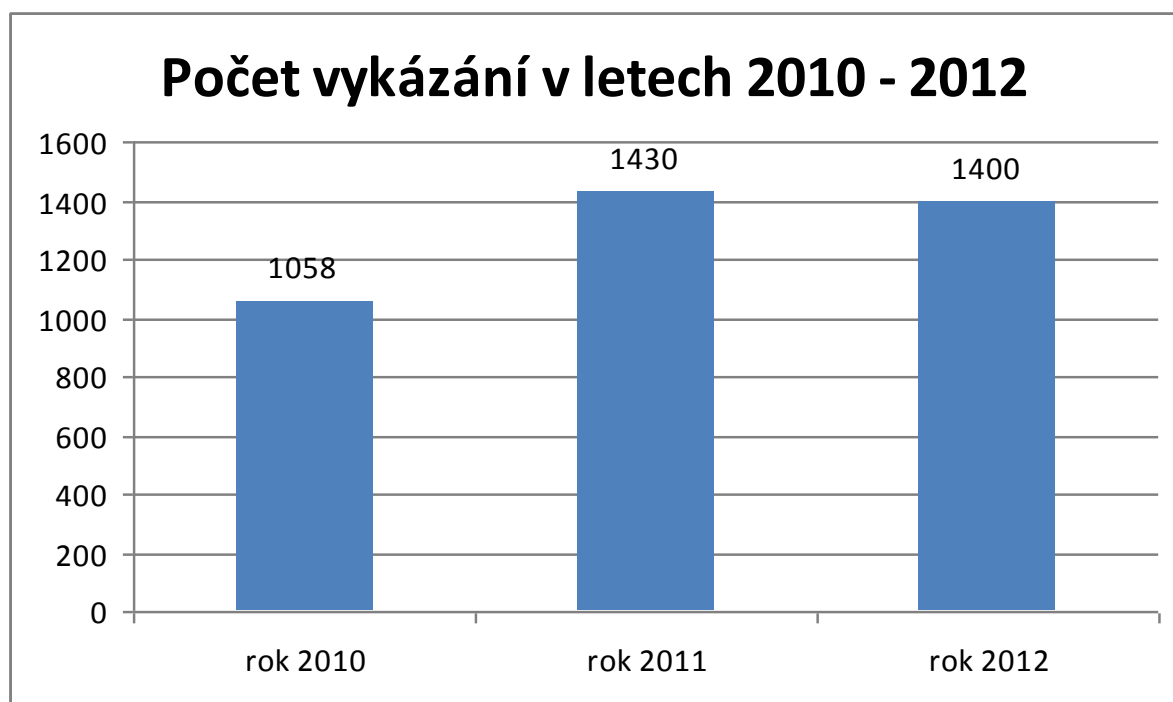
Příloha č. 4

Graf č. 4: Ohrožené děti podle krajů v roce 2012

Příloha č. 5

Graf č. 5: Ohrožené děti podle věku v roce 2012

Příloha č. 1

Graf č. 1: Počet vykázaní v letech 2010 - 2012

Zdroj: BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, O.S., 2011. Statistika. Přehled o vykázaní v ČR za rok 2010.

In: *Domácínásilí.cz.* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY, 2012, Přehled počtu vykázaní – Olomoucký kraj. [Intranet Policie České republiky]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://web.ol.sm/Vyvoj_ol/kraj/stranky-utvaru/vnejsi_sl/ospp/dom_nasili/soubory/vykazani_2011.pdf.

ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER, O.S., 2013 Statistika ČR 2012.

In: *Domaci-nasili.cz* [online] [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/statistika-cr-cely-2012.pdf>.

Příloha č. 2

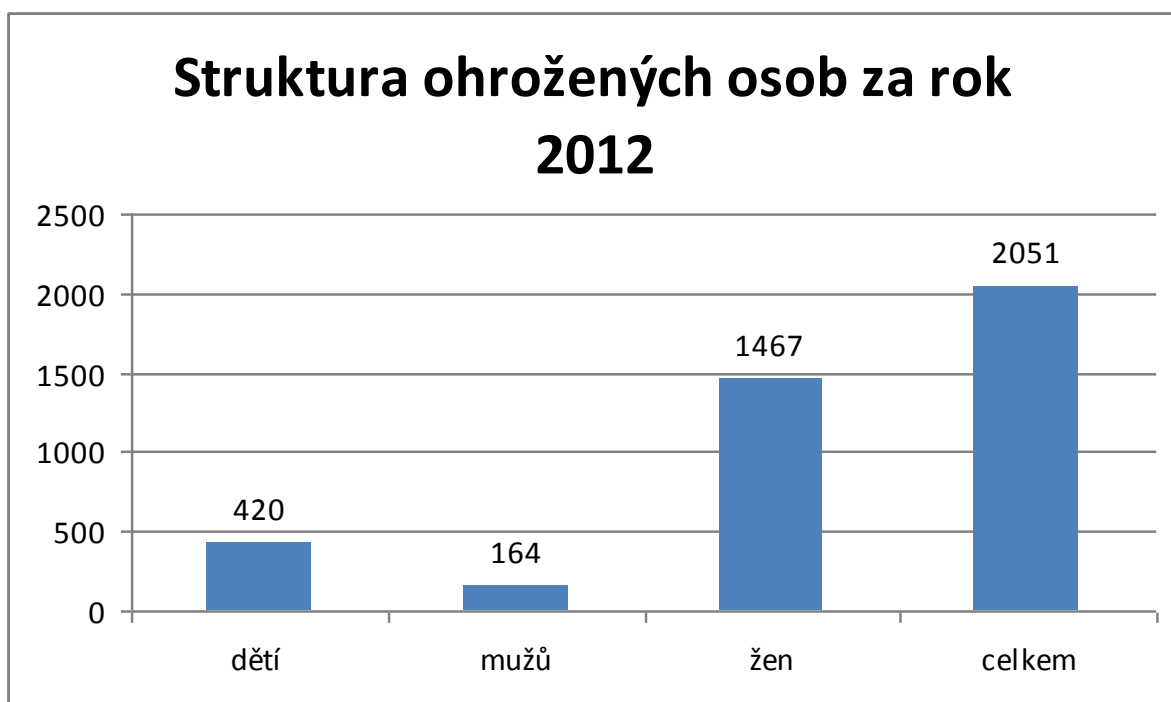
Graf č. 2: Počet vykázaní v jednotlivých krajích v roce 2012

Zdroj: ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER, O.S., nedatováno.

Statistika ČR 2012. In: *Domaci-nasili.cz* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z:

<http://domaci-nasili.cz/Download/statistika-cr-cely-2012.pdf>.

Příloha č. 3

Graf č. 3: Struktura ohrožených osob za rok 2012

Zdroj: ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER, O.S., 2013. Statistika ČR 2012. In: *Domaci-nasili.cz* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/statistika-cr-cely-2012.pdf>.

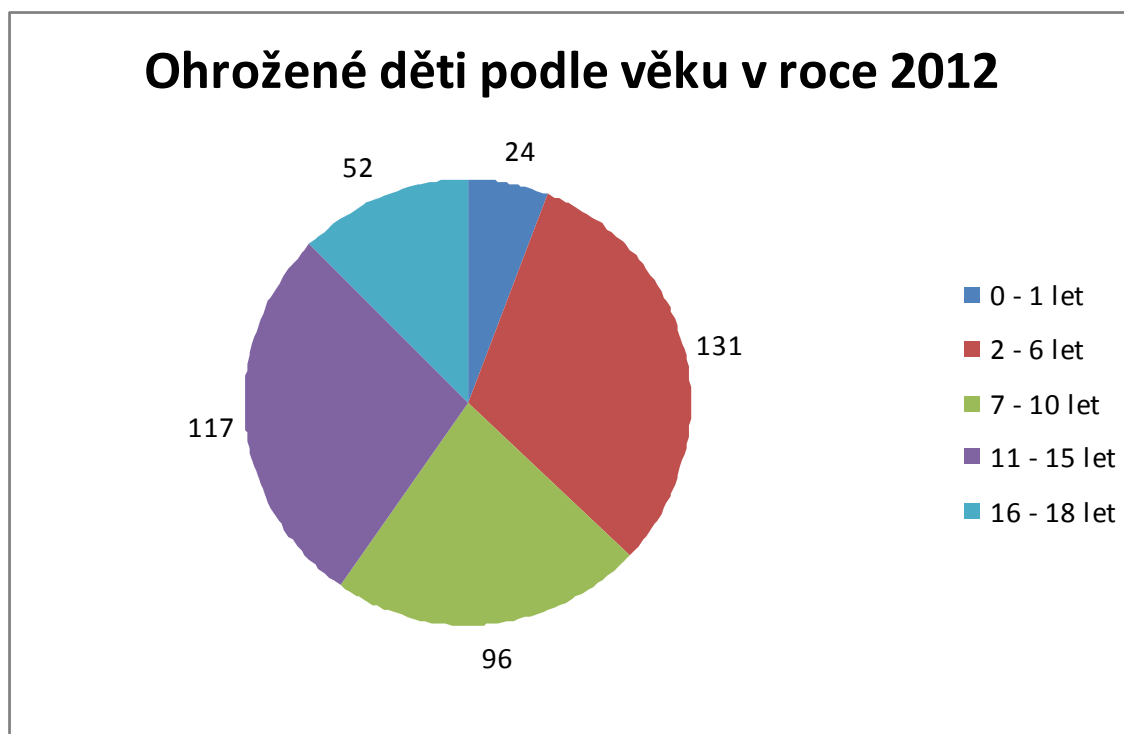
Příloha č. 4

Graf č. 4: Ohrožené děti podle krajů v roce 2012

Zdroj: ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER, O.S., 2013. Statistika ČR 2012. In: *Domaci-nasili.cz* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/statistika-cr-cely-2012.pdf>.

Příloha č. 5

Graf č. 5: Ohrožené děti podle věku v roce 2012

Zdroj: ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER, O.S., 2013. Statistika ČR 2012. In: *Domaci-nasili.cz* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/statistika-cr-cely-2012.pdf>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	David Jordanov
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Kadlec
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Škola a domácí násilí
Název v angličtině:	School and domestic violence
Anotace práce:	Cílem práce je popsat, jak se škola jako instituce staví k domácímu násilí. Dále na jaké úrovni a zda vůbec je tato problematika implementována do jejího kurikula. Jak pedagogičtí pracovníci postupují nebo by postupovat měli při zjištění, že dítě docházející do školy se setkalo či je zasaženo právě domácím násilím. Rovněž práce ve vztahu k dětem analyzuje statistické výstupy k domácímu násilí v ČR za rok 2012.
Klíčová slova:	Násilí, agrese, týrání, domácí násilí, rodina, dítě, oběť, svědek, CAN, škola, bezpečnostní plán školy, prevence, minimální preventivní program, klíčové kompetence, učitel, role učitele
Anotace v angličtině:	The aim of work is to describe how school as an institution face home violence. Furthermore it is necessary to find out at what level and if it is possible to implement this issue in its curriculum. It is also vital to know how teachers should behave if they find out that children who attend school face home violence. At the same time the work which is related to children, analyse statistical information to home violence in Czech Republic for the year 2012.
Klíčová slova v angličtině:	Violence, aggression, torture, home violence, family, child, victim, witness, school, safety plan, prevention, minimum preventive program, key qualification, teacher, role of the teacher
Přílohy vázané v práci:	5 příloh
Rozsah práce:	67
Jazyk práce:	český